

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Andra kammaren.

Nr 51.

Onsdagen den 8 maj, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Till fortsatt handläggning anmäldes andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående reformering av religionsundervisningen i skolorna; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Ang. religionsundervisningen i skolorna.
(Forts.)

Herr Carlström, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag har för min del varit mycket betänksam, om jag skulle kunna gå med på utskottets utlåtande eller ej. Jag hör icke till dem, som tro, att utredningen skulle vara så farlig, om den vore förutsättningslös, och jag hör till dem, som skulle önska, att vi finge undervisningen i kristendom annorlunda än den katekesen nu ger. Men det är ett uttryck i utskottsutlåtandets kläm, som jag fäst mig vid, då det nämligen där heter, att utredningen skall gälla »en efter tidens krav avpassad reformering av religionsundervisningen i skolorna». Nu frågar jag: vad är detta tidens krav? Har man motionärernas syn på saken, blir kravet ändock att undergräva tron på kristendomens värde och bibelns auktoritet. Jag för min del vill icke gå med på att detta är tidens krav, utan jag vill säga, att tiden kräver mer än någonsin förr, att kristendomens sanningar tros och omfattas.

Nu heter det här vidare: »Den prövning, som här måste ske, bör gälla frågan i hela dess vidd och sålunda omfatta även moralpedagogiken. Prövningen, som bör anförtras åt personer med kunskap, fördomsfrihet, vidsynthet och pedagogisk erfarenhet, måste vidare vara förutsättningslös och ha till enda direktiv att söka ge sådana riktlinjer för skolans religions- och moralundervisning, att de konflikter av mångahanda slag, som den med sin nuvarande läggning vållar måtte hävas.» Ja, då kan man fråga sig, om det verkligen kan vara möjligt att få en sådan utredning, att man kan komma därhän, att dessa konflikter kunna hävas. Det har alltid rått strid, då det gällt religionsfrågor, och denna strid skall fortfa- ra.

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.

(Forts.)

få en religionsundervisning, som alla kunna vara med om, det tror jag är omöjligt.

Skulle nu utredningen gå i den riktningen att kristendomen jämnställdes med andra religioner, och så, att församhållandet av det centrala i kristendomen bortelimineras, då kan jag icke gå med på en sådan utredning. Men om utredningen *icke* går i den riktningen, tror jag icke, att herrar motionärer känna sig belåtna med den, och då blir det strid i alla fall. Jag hörde nyligen någon säga, att om vi icke gå med på detta utredningskrav då — börjar den *stora* striden. Jag får då säga, att jag vill hellre vara med om den stora striden efter klara linjer än vara med om en utredning efter de direktiv utskottet angivit.

Professor Kjellberg framhöll i sitt för övrigt mycket vackra anförande, att kristendomen gjort bankrutt, då den icke förmått giva mänskligheten vad den skulle ge och att kristendomen rent av fört oss till kriget. Jag frågar: om vi hade haft en annan religion i Europas länder, skulle då icke detta krig ha kommit. Kan man så att säga kasta skulden på kristendomen för att världskriget kommit? Det kan man naturligtvis icke göra.

Han talade också om tysken Rathenaus idealism som kommit till uttryck i en bok, som heter »Kommande tider och kommande ting.» Jag har läst boken, och den innehåller mycket vackra tankar, men jag tror, att man får vara nästan professor för att kunna förstå sig på den idealismen. Jag tror icke, att det är mycket att bjuda barnen i skolorna på Rathenaus idealism. Rathenau säger i boken på ett ställe, att i vår tid är det allt svårare att finna en människa, vilkens övertygelse icke sammanfaller med hennes intressen. Det är nog sant, d. v. s. övertygelsen sammanfaller nu så med människornas intresse att det gäller att slå åt sig så mycket som möjligt i kampen mot de andra. Det är icke Kristi religion, men icke rår Kristi religion för att människorna avlägsnat sig ifrån honom. Jag frågar, om det i världshistorien finnes någon, som såsom Jesus Kristus har framhållit det rätta, det sanna, det sköna och det goda, och varför skola vi då icke fortsätta att i skolorna undervisa i Jesu Kristi religion? Jag kan icke gå med på en utredning, som söker kringskära tron på denna religion.

Herr talman, jag ber att få yrka avslag på motionerna och utskottets hemställan.

Vidare anförde:

Herr Bengtsson: Herr talman! Det brukar vara vanligt vid enhälliga utskottsutlåtanden, att det icke blir långvariga debatter, men då man läste detta betänkande och såg det resultat, utskottet kommit till, och tog i betraktande det betydelsefulla, för att icke säga, ömtåliga ämne, motionärerna beröra, kunde man lätt förstå, att det skulle bli icke en liten utan en stor debatt.

Då det gäller dessa fyra motioner, kan man uppdelade dem i tvenne

grupper, dels sådana, som kräva konfessionslös religionsundervisning obligatoriskt, och dels sådana, som vilja avskaffa katekesen och ersätta den med sedelära eller bibelläsning. Jag anser att en konfessionslös religionsundervisning, är en *själv motsägelse* och en *omöjlighet* att åstadkomma. Det får vara antingen det ena eller det andra. Skall man undervisa i kristendom och låta kristendomens sanningar vara de verksamma, då måste personligheten framträda, om det skall beröra barnens sinnen. Likaså då undervisningen sker i andra religioner såsom Muhamedanism eller Buddhaism. Vad angår katekesutanläsningen, sympatiserar jag med, att taga bort den ur skolorna. Jag förstår så väl herr Hanssons i Mora yttrande, då han talade om lärarnas svårigheter på detta område. Det är nog så, att katekesutanläsningen har kanske haft sina stora betydelse på sin tid, men jag tror icke jag överdriver, om jag säger, att den i vår tid gör mer skada än nytta för kristendom. Många, som pluggat katekesen utan att förstå vad den innehåller, ha med glädje slagit pärnarna ihop, då de lyckats lära sig styckena utantill, och varit glada över att vidare slippa taga i denna bok och kanske de mängen gång genom detta katekesplugg fått en avsmak för kristendomen och dess sanningar, som gjort, att de icke gärna styra sina steg till de platser, där Guds ord förkunnas.

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna
(Ports.)

Denna katekesläsning är ju för övrigt utdömd av både riksdagen och kyrkomötet. Det har begärts, att en katekes efter vår tids krav skulle utarbetas, och man har försökt sig på det på olika sätt och på olika tider, men hittills misslycktas, och det sista förslaget tycks icke heller ha vunnit godkännande, åtminstone icke i stort sett, så att man kan lägga det till grund för undervisningen. Då det gäller den gamla katekesen, måste man vara mer än barn till förståndet för att förstå fjärde och femte huvudstyckena. Det är icke lämpat för barnåren utan det är lämpat för undervisning vid en högre ålder.

De två motionerna kräva i stället, den ena en lärobok i sedelära och den andra att direkt genom bibelläsning giva kristendomsundervisning i våra skolor. Jag anser, det icke vara lämpligt att sätta bibeln direkt i händerna på våra folkskollärare och folkskollärarinnor, utan hellre då genom utdrag ur bibeln utarbeta en lärobok, och denna lämpad för det åldersstadium, i vilket barnen befinna sig. Det måste finnas en bok för småskolan och en annan för äldre årsklasser, där man kan lägga planen högre.

Nu har det, såsom vi märkt av debatter förut i kammaren, blivit modernt att plöja med ärkebiskopens politiska kalvar. Vi hörde redan under debatten om den borgerliga begravningen, hur man citerade honom för att få stöd för att lägga en del av det svenska folket efter döden utanför kyrkomuren och en annan del innanför. Mig förvånar det, att ärkebiskopen kunnat komma med en dylik tanke. Det är väl icke lämpligt i vår tid att dela upp det svenska folket i två nationer på detta sätt, utan ha de bidragit till kyrkogårdarnas iordningsställande och ha de under livstiden med sina penningar bidragit till att betala och underhålla både präst och kyrka, så må det väl

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.

(Forts.)

icke förmenas dem, om de än icke i allo kunnat bekänna sig till kyrkans lära, att efter döden få vila inom kyrkogårdens murar.

Nu har utskottet emellertid i detta utlåtande återgivit uttalanden av ärkebiskopen. Det är icke mindre än i fyra stycken, som ärkebiskopen citeras, och det försökes från utskottets sida att därmed påverka riksdagen. Det påstås, att det är just ärkebiskopens uttalanden i Stockholms-Tidningen, som gjort, att man kunnat få ett så enhälligt utskottsutlåtande som det nu föreliggande. Det må vara med den saken huru som helst, så äro de i alla fall väl utnyttjade.

Även jag tillåter mig att citera ärkebiskopen. Han har i denna fråga direkt uttalat sig i dagens nummer av Stockholms-Tidningen. Med avseende på utredningskravet i utskottets yrkande på religionsundervisningen, säger han så här: »Det har nämligen blivit bekant att folkskolöverstyrelsens arbete med religionsundervisningens reformering redan fortskridit så långt, att den nya normalplanen kan väntas inom en icke avlägsen framtid. Härav bekräftas den mening, vari mina artiklar utmynnade. Det skulle ligga något oerhört i att genom beslut om vittutseende åtgärder på förhand underkänna ett av offentlig, med rätta högt betrodd myndighet, utfört värv redan innan detta är avslutat och har nått offentligheten. Även om den bebådade nya normalplanen föreläge, vore det betänkligt att genast överbjuda densamma med nya officiella utredningar och experiment, innan den fått tillfälle att ens visa sina första verkningar.»

Detta väger mycket tungt i vågskålen, vid avgörandet av utlåtandet, som utskottet nu har framlagt, ty det är ju givet, att har andra kammaren 1915 uttalat sig för en utredning, så är det väl icke lämpligt, att vi nu uttala oss för en ny sådan. Vi uttalade oss då för en omläggning, och det är denna, som folkskolöverstyrelsen håller på med. Jag har hört av överdirektör Bergqvist, att denna kan vara färdig om en eller en och en halv månad.

Det utlåtande, som man här har framför sig, är ett mästerskap i konsten att dölja tankarna genom ord, och den person, som där fört pennan, är känd för att vara mycket talangfull.

Jag skall också be att något få uppehålla mig vid vad herr Kjellberg yttrade före middagen. Glädjande att höra och mycket sympatisk verkade den hänsynsfullhet, som han visade olika tänkande i religiösa ting och respekten för andras religiösa meningar. Jag tror, att man också på det håll, som jag tillhör, bör visa samma hänsynsfullhet tillbaka, då man märker det allvar, det djupgående allvar, som finnes hos honom. Han frågade med tanke på de många kyrkor, som blivit uppförda och de många predikningar, som blivit hållna, varför allt detta medfört så liten effekt. Ja, jag tror man kan svara, att det beror uteslutande på att kristendomens anda icke fått hos den enskilda individen den plats i hjärta och sinne, som bort tillkomma den. Det räcker icke att bo i ett land, som genom statens försorg kallas kristet, och därvid iakttaga vissa kristliga bruk: därmed visar man icke, att man är kristen.

Herr Kjellberg upprepade flera gånger i sitt anförande om de

andliga värdena och den rättfärdighet, som han för sin del vill ha fram, och det visar ju, att han har den förhoppningen, att om dessa andliga värden och den rättfärdighetskänsla, som han så mycket talade om, skola komma till synes och behärska barnasinnets och mänskligheten, så skulle det bliva mycket bättre i världen. Men jag frågar: var finnas dessa andliga värden, var finnes den rättfärdighet, som han ger så mycket erkännande åt, på bättre sätt framhållen än i den heliga skrift, och var kunna de komma bättre till synes än i kristendomen, där denna får vara verksam. Då det heter: allt vad I viljen att människorna skola göra eder, det gören I ock dem, så är detta ett bevis för vad kristendomen vill verka och åstadkomma.

Nu säger man: det synes så litet härav i människolivet. Det är sant, men det är icke kristendomens fel, att människorna icke motaga Kristus och leva efter kristendomens lära. För övriga är icke kristendomen blott en lära, utan kristendomen är liv. Den är icke en förståndssak, utan den är en trossak, och är det sant, vad bibeln härom lär, att tron kommer genom undervisning och undervisning kommer genom Guds ord, då är det ett helgerån att röva bort denna undervisning från de unga barnasinnena, då de genom denna undervisning kunna bliva goda kristna, goda samhällsmedborgare, goda svenska män och kvinnor.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets utlåtande.

Herr Engberg: Herr talman! Jag har med förvåning lagt märke till, att ingen anmärkning riktats mot detta utskottsbetänkande. Alla talare från den förste till den siste, som uppträtt här i kammaren gentemot det förslag, i vilket utskottets betänkande utmynnar, ha hela tiden följt den taktiken, att de icke riktat sig mot utskottsbetänkandet och det resultat, till vilket detta kommit, utan i stället valt den taktiken att rikta sig mot den tankegång, som utvecklats i de bakomliggande *motionerna*, som utskottet haft att behandla.

Den förste ärade talaren riktade sig uteslutande mot motionerna, och hade intet mot utskottet att invända annat än att han ansåg, att *eftersom* motionerna innehölle de och de tankegångarna, så måste han också yrka avslag på *utskottets* betänkande utan att giva ett spår av antydan beträffande det logiska sammanhang, som skulle föreligga emellan innehållet i dessa motioner och det yrkande, som utskottet framställt.

Det var på samma sätt med följande talare, exempelvis herr Welin, som företrädde en argumentering, som var ett mästerstycke i konsten att ställa saker och ting på huvudet. Han började med att säga, att han icke kunde vara med på motionerna, och han granskade den anda vari de voro avfattade, och utvecklade, i vilka avseenden de i sin uppfattning divergerade från hans egen, och så förklarade han: Därför kan jag icke heller vara med om denna *utredning*, utan frågan måste ligga till sig. Ja, det får jag säga, att där står mitt förstånd stilla. Man konstaterar först, att man icke kan vara med om

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.

(Forts.)

någon av dessa motioner, ty de krav, de innehålla, äro oacceptabla, och därför att så är, anser man sig icke kunna vara med om en *förutsättningslös och allsidig utredning* av det problem, som innefattas i dessa olika motioner.

Det var egentligen på samma sätt med den tankegång, han i övrigt utvecklade. Han målade där — bildligt talat — hin på väggen och gisslade motionärernas framställning även i åtskilliga punkter, såsom exempelvis när det gällde den konfessionslösa undervisningen och sökte göra gällande, att kravet på denna låge i den hemställan, vartill utskottet kommit. Så är i själva verket icke fallet. Saken förhåller sig på följande sätt: Utskottet hade att taga ställning till de fyra motioner, som herrarna känna till genom motionerna själva och den redogörelse, som föreligger i utskottets betänkande.

Frågan låg då så: Skall någonting göras eller skall ingenting göras? Inom utskottet gingo meningarna isär, och i en fråga som denna är det ganska naturligt, att det i ett utskott med tio ledamöter också finnes tio ståndpunkter, liksom det naturligtvis i hela denna fråga finnes individuella ståndpunkter representerade i det oändliga. Men å andra sidan var det tydligt för utskottets ledamöter samt och synnerligen, att *något* måste göras, ty från vilket håll man än lyssnar till de uppfattningar, som framträda i denna fråga, märker man ett genomgående *missnöje med status quo* och en bestämd önskan att komma till något annat och något nytt. Det är därför ganska självfallet, att utskottets ledamöter skulle mötas på en linje, där man säger: *À la bonheure*, eftersom här föreligga en stor mängd ytterst svårlösta problem, som förefalla att skäras undan för undan, så är det väl på tiden, att man här skrider till att bringa *en utredning av det hela*. Men denna utredning skall då vara *förutsättningslös*, och dess enda direktiv skall vara att, som utskottet angav, *söka häva de svårigheter, som den nuvarande undervisningen laborerar med*, svårigheter, som måste övervinnas.

Ja, hur man mot en sådan ståndpunkt kunnat framföra de argument, som varit uppe här i debatten från olika håll, är mig obegripligt. Herr Berg i Staby argumenterade t. ex. på följande sätt: Utskottet förordade en undervisning endast *om* moral, och därför kunde han icke gå med på detta. Detta är, med förlov sagt en grov förvanskning av vad som här föreligger. Utskottet förordar en allsidig och förutsättningslös utredning av hela problemet, men har aldrig tagit till orda för den eller den linjen, som jag nyss påpekade. Och när herr Berg i Staby drog sin slutsats, blev det den, att eftersom utskottet skulle ha förordat en undervisning endast om etik, så måste han yrka avslag. Men detta är en genomfalsk slutsats, ty den vilar på en falsk premis.

Herr Hansson i Mora gick på en i viss mån annan linje och gjorde gällande, att utskottet haft en rädsla för att komma till ett verkligt resultat och därför yrkat på en utredning. Ja, men herr Hansson i Mora, vad skulle man komma till för ett verkligt resultat, om man hade anknutit sig till den ena eller andra linjen, som här förelåg från motionärernas sida? Självfallet hade då utskottet splittrat

sig på en hel mängd linjer, och då hade arbetet på fragans lösning återigen varit omöjliggjord, och man hade icke kunnat lägga den på den bogen, där den *maste* läggas, nämligen så, att den blir utredd i hela sin omfattning. Herr Hansson gjorde gällande, att vi till och med medvetet förfalskat hans motion. Ja, jag sag i »Politiken», att samma beskyllning gjorts där med samma formulering, så att det är tydligt, att saken varit i säck, innan den kom i pase. Men var skulle denna förfalskning, denna till och med medvetna förfalskning ligga, varom herr Hansson talar? Jo, den skulle bestå däri, sade han, att utskottet skulle hava stämplat motionen som konfessionell till sin läggning och till på köpet dogmatisk. Men det är just den saken, som utskottet, såvitt jag kan se, ovedersägligen påvisat genom att peka på att i samma ögonblick man väljer den av herr Hansson förordade linjen, nämligen med undervisning i Jesu etik, har man ställt sig på den konfessionella undervisningens linje. Det var därför, när utskottet grupperade upp motionerna efter de olika kategorier, till vilka de voro att hänföra med avseende på den skiljande grundprincipen, själfvallet, att utskottet också skulle hänföra denna motion till dem, som stodo på den konfessionella linjen. Så var det med den medvetna förfalskningen.

Nu sades det vidare av herr Moberger, att varför han icke kunde vara med om denna utredning, det var därför, att den icke var förutsättningslös, ty enligt herr Moberger måste den verkliga förutsättningslösheten innebära, icke förutsättningslöshet utan något annat. Enligt hans åsikt skulle det nämligen vara vissa direktiv givna, därest man skulle kunna betrakta denna utredning som acceptabel. Men det är väl dock att ställa allt sunt förnuft på huvudet att å *ena* sidan ömna för en förutsättningslös utredning, men å *andra* sidan klandra, att man icke givit ett bestämt direktiv. Har man givit ett bestämt direktiv, måste väl själva förutsättningslösheten därmed vara upphävd, såvitt jag kan förstå. När herr Moberger vidare klagar över utskottets betänkande, måste jag säga mig, att jag kan icke undgå att göra en reflexion, nämligen den, att jag icke hade väntat mig att från ett liberalt håll som betraktar sig till på köpet som företrädande en modern liberalism, få iakttaga en sådan rädsla för att utreda ett av de problem, till vilka liberalismen i forna dagar städse intog den bestämda ståndpunkten, att hur än själva saken skulle ordnas, måste *religionsfrihetens* princip hållas högt. Och det är just därför att denna princip är *kränkt* i olika avseenden med det nuvarande undervisningssystemet, såsom redan sagts från alla håll, som man tycker att det är självklart, att resultatet av detta bör bli en utredning, som är förutsättningslös och prövar frågan i hela dess vidd och omfattning.

Jag får vidare säga, att när herr Carlström säger, att tidens krav, varom utskottet talar i sin kläm, skulle betyda detsamma som att man skall motarbeta kristendomen och, som han uttryckte sig, undergräva bibelns auktoritet, då går han på samma linje som de föregående opponenterna mot utskottet, nämligen att i utskottets betänkande in-

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.

(Forts.)

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.

(Forts.)

dikta en ståndpunkt, som icke är utskottets, och åt vilken utskottet icke givit något som helst uttryck.

Jag ber i detta sammanhang att på det bestämdaste få betona, att detta utskottsbetänkande endast innebär en objektiv redogörelse för de svårigheter, varmed den nuvarande religionsundervisningen laborerar. Utskottet har velat påpeka dessa svårigheter, och när utskottet därför enat sig om att hemställa till kammaren om en allsidig och förutsättningslös utredning av hela frågan, har utskottet också ansett sig skyldigt att giva kammaren en antydning om de saker, som måste utredas och de svårigheter, som äro förknippade med den nuvarande religionsundervisningen. Och jag måste säga: Det är en ganska betydande skillnad i vidsynhet mellan ärkebiskopens uppfattning och deras uppfattning, som här uppträtt såsom opponenter mot utskottet. Ärkebiskopen säger i sin artikel i Stockholmstidningen bland annat:

»Mången invaggar sig nog i den föreställningen, att det egentligen är bra som det är, och att tidens ondska satt pennan i handen på dem som yrka på ändring. Det är ett farligt misstag. Mycket står på spel, om icke religionens, undervisningens och kyrkans målsmän i känsla av lägets allvar fördubbla sina ansträngningar och våga bebjärtade åtgärden.»

Detta var ärkebiskop Nathan Söderblom av *förra* månaden. I *dag* ha vi i Stockholmstidningen läst en artikel, vari han i alla hän- delser pekar på något annat och säger, att frågan måste ligga till sig- ty det pågår en utredning i denna fråga. Här har också från åtskil- liga talare, bl. a. från herr Bengtsson i Norup, påpekats samma sak, nämligen att det redan pågår en utredning, och den utredningen bör man icke föregripa genom den, som utskottet nu föreslår. Ja men, mina herrar, vad är det då, som den pågående utredningen gäller? Gäller den *denna* fråga? Visst icke. Den pågående utredningen be- rör själva läroplanen och har till uppgift att syssla med timplanen och dylikt för undervisningen. *Icke en enda av de svårigheter, som varit själva orsaken till att motionerna ha framkommit, ligger inom ramen för den pågående utredningen.* Därmed är det också själv- fallet, att denna utredning, som utskottet förordar, på ingen punkt kan komma i strid med den utredning som redan pågår.

Man kan vidare säga — och jag vill i den punkten göra en kom- plettering av det glänsande anförande, som på förmiddagen hölls av herr Kjellberg — att här finnes en bestämd anledning att tro, att de svårigheter, varmed den nuvarande religionsundervisningen laborerar, undan för undan komma att skärpas. Vi ha icke kunnat undgå att märka, att vad man brukar kalla den religiösa och irreligiösa indivi- dualismen tilltager. Och den måste tilltaga, såvitt jag kan se, redan av det enkla skälet, att klassuppdelningen och klassplittringen till- tager — den moraliska färgningen av de religiösa omdömena får också sin särskilda betoning från denna splittring — den måste till- taga därför att det här, under den tid, som nu går fram, i själva verket sker en förändring och en omvandling icke blott i människornas sätt att se på samhället, utan även i deras sätt att se på världsbilden.

Livsåskådning är väl inte någonting, som är helgjutet eller fast och orubbligt från början, något som icke undergår omvandling. Tvärtom! Men just därför att så är, måste man också räkna med denna fortgående omvandling och den därmed följande religiösa och irreligiösa individualismen. När man här resonerar i denna fråga, bör man hålla en sak i minnet, och det är, att den nuvarande religionsundervisningen vilar på att det skall vara en undervisning i statsreligion. Men förutsättningen för en statsreligion är ju som utskottet framhållit, att det finnes en bekännelsens enhet och att samtliga medborgare gruppera sig kring statsreligionens bekännelse. Men mina herrar är detta för närvarande verkligen förhållandet? Ja, endast en blick på den stora mängd frikyrkliga sekter, som finnas i landet, bör ge svaret omedelbart: bekännelsens enhet, alltså förutsättningen för att man motsägelselöst skall kunna tala om en verklig statsreligion, är bruten.

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.
(Forts.)

Men vi ha även att räkna med de grupper, som gå på sidan om alla positiva religioner, och dessa grupper få icke utan vidare lämnas åsido. Även dessa ha sitt moraliska patos och sina ideal, och de måste taxeras, icke med hänsyn till vad de försanthålla i det ena eller andra avseendet, utan med hänsyn till styrkan och allvaret av idealiteten i den moralitet, av vilken de äro bärare. Det är den saken, man så ofantligt lätt glömmer.

Och vidare, vad är det för huvudproblem, som här upprulla sig? Utskottet har antytt dem, och det kan vara skäl att ytterligare något peka på dem. Det, som av ärkebiskopen och såvitt jag kan se, med rätta gjorts till det centrala i hela spörsmålet, är den motsättning, vari skolundervisningen i religion kommit till universitetsundervisningen, till universtetsteologien och den teologiska vetenskapen. Antag mina herrar, att det finnes en multiplikationstabell, som gällde för undervisningen vid universitetet och en annan, som gällde i skolan! Det skulle dock vara en besynnerlig tingens ordning. Men om vi se på det nuvarande förhållandet inom religionsundervisningen, måste vi säga oss, att det som är sant på ena stället är skämt på det andra och tvärtom. Jag erinrar om, att den nuvarande bekännelsen, som skall vara grunden för statsreligionen, den s. k. rena evangeliska läran, kodifierades för *vårt* vidkommande år 1593, och den har sedan icke ändrats med hänsyn till bekännelseskrifternas innehåll. Det är kring den läran, som undervisningen grupperar sig. Det är därför uppenbart att, när å ena sidan den frikyrkliga och frireligiösa rörelsen gått fram över landet och å andra sidan den irreligiösa individualismen tilltagit, så har möjligheten att fasthålla kring denna en gång fastslagna bekännelse som den enda möjliga och enda riktiga blivit ohållbar. Det bör då också stå klart för var och en, att då skolundervisningen är knuten till denna bekännelse, ett otal konflikter måste uppkomma. Vad under alltså, att utskottet måste särskilt sysselsätta sig med den punkten! Vad under, att utskottet i likhet med ärkebiskopen måste peka på att här föreligger en nödvändighet att bygga över denna klyfta mellan de båda åskådningarna och smälta dem samman, så att vi undvika den tingens ordning, att vi ha

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.

(Forts.)

en multiplikationstabell för universiteten och en annan för skolan! Det är endast detta, som utskottet på denna punkt velat framhåva.

Men jag må också i det sammanhanget peka på, att det ställer sig i hög grad egendomligt, därest man nu skulle avvisa detta krav på en allsidig och förutsättningslös utredning av hela frågan. Vad ha herrarna vunnit med ett sådant avslag? Vad blir följden? Jo, att vi vid nästa riksdag stå precis, där vi stå nu. I stället för fyra motioner få vi kanske åtta att behandla. Genom ytterligare avslag tillspetsas situationen i ännu högre grad, och en vacker dag stå vi likvisst inför nödvändigheten att bringa till stånd en utredning av denna fråga. Jag frågar då: vad tjänar det till att lik strutsen sticka huvudet i busken och låtsas, som om här icke föreläge alla dessa problem, som måste lösas och som det är tidens krav att föra fram till en sådan lösning, att de många konflikter, som följa med det nuvarande systemet, också komma bort?

Jag vill gentemot herr Bengtsson i Norup säga en sak. När han uttryckte sin glädje över, att han fann respekt för sin mening på motståndarnas sida, så skulle jag vilja säga honom, att det vore också glädjande, om man på den sida han i debatten företräder också ville känna en smula av respekt för deras åskådning, som icke kunna hylla statskyrkans, deras åskådning, som är lika ärlig, lika uppriktig, lika fylld av behovet att söka sanningen och att verka för rättfärdigheten och idealiteten som herr Bengtssons i Norup. Jag må säga, att, om man skall behålla denna reciprocitet, om man skall kunna kräva den inbördes respekten, man väl också bör kunna gå varandra till mötes så långt, att man vidgår, att de gemensamma svårigheter, med vilka man här arbetar, dem bör man gå in på livet och söka se till, vad som där kan göras.

Jag skulle också vilja påpeka, att det är ett fullständigt misstag, när man här vill försöka inlägga i utskottets uppfattning något som helst av en tendens att vilja avtrubba eller försvaga folkets moraliska fostran. Jag tror, att den, som lyssnade till herr Kjellbergs anförande, borde ändå i sitt hjärta sagt sig, att där fanns en fond av idealitet, som i själva verket den officiella statskyrkan skulle avundas att kunna prestera i sin folkfostran, i sin folkförkunnelse. Det är inte tu tal om, att herr Kjellberg har fullständigt rätt i, att det måste tillses, att den uppväxande ungdomen får en god moralisk fostran, och det måste — därom är jag också helt ense med honom — tillses, att här verkligen blir en omvärdering av den gängse förvirringen om rätt och orätt.

Herr Kjellberg pekade på krigskulten och krigsmoralen, och den som lagt märke till, hur den gjort sitt insteg även i den moderna teologien, måste med bävan fråga sig: Var skall detta sluta? När den tyska teologiens främste målsman, Adolf von Harnack, en man, som med rätta betraktas såsom den, vilken efter Luther gjort den största insatsen i den evangeliska kyrkans tänkande, försvarar kränkningen av Belgiens neutralitet, sker det med följande resonemang: Tyskland hade en historisk mission, som var det given av Gud. För att fullgöra denna sin mission, måste Tyskland leva. För att kunna leva,

måste Tyskland kränka Belgiens neutralitet. Därför, säger han, har rikskanslern orätt, när han medger, att här föreligger en rättskränkning. Det var en religiös, en gudomlig, en sedlig plikt för oss förklarar Harnack, att kränka Belgiens neutralitet. Jag nämner detta endast som ett exempel för att visa riktigheten av vad herr Kjellberg fastslog, att vi här ha en nationaliserad kristendom eller en kristnad nationalism, hur herrarna vilje se det, och när den moraliska förvildningen även kommit in i sadana kretsar, som representeras av en man som Harnack, inför vilken hela världen dock tar av sig hatten i vördnad, är detta ett tidens tecken, som visar att här behöves en reform, som sträcker sig ganska djupt och icke stannar vid de gamla och nötta schablonerna.

Jag vill också peka på, hur exempelvis här i Sverige en bekant kyrkans biskop gång på gång riktat förebräelser till nationen för att vi icke 1905 förklarade Norge krig och sagt, att vi därigenom visat oss vara ett förvekligt släkte, som icke förstått vad också han säger vara vår historiska, vår gudomliga kallelse. Även där bakom låter man religionen spela in med sina syften. Jag behöver icke nämna en av samtidens främsta etikern inom den evangeliska kristendomen, professor Wilhelm Herrmann i Marburg, som i sin etik försvarar kriget på detta sätt. Han säger: Hur kan man försvara kriget ur kristen synpunkt? Jo, säger han, den kristne måste bejaka staten, men måste han bejaka staten, måste han också bejaka de former, i vilka staten står till andra stater. En av dessa former är kriget. Han måste också då bejaka kriget; men icke alla krig. Nå, frågar man sig då, vilka? Jo, kommer svaret, de krig som äro rättfärdiga. När är då ett krig rättfärdigt? Jo, ett krig är rättfärdigt, när det utgör ett medel för att fullgöra den historiska kallelsen och uppgiften, som är given av — Gud. — Alltså ser man, hur tankegångarna här också knyta och foga sig samman på ett och samma sätt, och hur sant det är, vad herr Kjellberg betonade, att hela denna krigsmoral och hela denna krigskult vittnar om, att det nuvarande systemet måste vidlidas av något fel i grunden.

År 1914 utgav en bemärkt yngre tysk teolog, Emil Felden i Bremen, en bok, tillgänglig i bokhandeln under titeln »Kind und Gottesglaube», »Barnet och gudstron», i vilken han redogjorde för en av honom verkställd undersökning. Han hade att undervisa 410 konfirmander och ställde till dem den enkla frågan, om de trodde på Guds existens. Av 410 konfirmander svarade 370 blankt nej, och de ha också motiverat sina svar. Samtliga dessa barn hade genomgått först en ortodox undervisning i en konfessionell riktning i skolan, och det var sålunda resultatet av denna undervisning, man här kunde avläsa. Men det är också karakteristiskt, att av de svar, som avgåvos, man också kunde läsa ut själva *klassgränserna*, huru de motiv, som avgåvos för svaret ifrån arbetarklassens barn, voro helt *andra* motiv än de som avgåvos av överklassens barn. Arbetarklassens barn motiverade i regel sitt svar med att säga: Det kan icke finnas en Gud, när vi och våra föräldrar måste vara så fattiga och lida så mycket.

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.
(Forts.)

Andra synpunkter framträdde i de svar, som gävos av de övriga. Jag nämner detta som ett exempel, mina herrar, för att illustrera, att man icke får överdriva betydelsen av den nuvarande undervisningen, ty om dess svfte är, såsom det väl skall vara i sin konfessionella utgestaltning att jämväl giva denna fasta, orubbliga gudstro, så är det ändå något egendomligt, att av 410 konfirmander 370 svara blankt nej på en dylik fråga. Det hör också till historien, att det reaktionära blocket yrkade på, att Emil Felden skulle avsättas från sitt pastorat, därför att han hade vågat göra denna undersökning. Jag ber också att få erinra därom, att den debatt, som utspann sig i den tyska pressen efteråt, dock så småningom visade, att man allt mer och mer erkände, att det är något fel med det nuvarande systemet och att detta måste rättas.

Jag tror därför också, att man får akta sig för att utan vidare kasta sten på dem, som här kräva en ändring. Det är ofantligt enkelt, ofantligt bekvämt att slå sig till ro och klappa sig på sitt bröst i fariseisk självtillräcklighet och mena, att *här* finnes förhandsmonopolet på all sanning, och *här* finnes förhandsmonopolet på all rättfärdighet. Den gamla satsen »nulla salus extra ecclesiam». ingen frälsning utanför kyrkan, den satsen gäller icke längre, mina herrar. Tiden har brutit sig nya vägar, och jag tror, att den politik, som är mån om folkets sedliga och moraliska fostran och mån om att upprätthålla en verklig nationell idealitet, den skall också räkna med detta och inrätta sig därefter.

Vi ha i utskottsutlåtandet framhållit — och det är ett uttalande, för vilket vi sannerligen ha fog att stå — att en nation kan icke vara likgiltig för graden av den idealitet, som präglar den. Det är nödvändigt, att med den oerhörda tekniska och materiella utveckling, som försiggår, det också knytés till ett moraliskt och sedligt element, en tro på livet, en optimism, som gör det möjligt att leva det. Det är detta, som måste vara huvuduppgiften för den moraliska fostran, och det är detta, som gör, att det i grund och botten är, såsom utskottet säger, en andrahandsfråga, om denna skall givas i eller utan en viss religions drukt. Den *måste* givas, det har nationens ungdom rätt att kräva, och det är därför, herr talman, och i övertygelsen om att kammaren skall behjerta dessa synpunkter, som jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få liksom en talare på förmiddagen börja med att uttala mig om den reform, som kammaren här under förmiddagen har beslutat. För visso var den reformen av stor och djup och genomgripande betydelse, och vi hoppas och tro alla, att den skall komma att för vårt folk medföra stora och bestående fördelar för framtiden. Dessa ord yttrades av herr Kjellberg och jag instämmer till fullo med honom, liksom jag även med honom instämmer i det yttrande han hade, att den fråga, som vi nu behandla, förvisso är, även den, av en lika stor betydelse. Den är lika viktig för vårt folk och dess vikt och betydelse kan efter min uppfattning icke överskattas.

Då frågan sålunda är av den allvarligaste beskaffenhet, måste man naturligtvis vid behandlingen av densamma tänka sig, huru olika synpunkter framkomma och varför de uppkomma så olika. Trots allt detta är det likväl vissa synpunkter, som efter min uppfattning måste bli vägledande för var och en, när han går att fatta beslut i denna fråga, och jag ber, herr talman något få motivera vad jag härmed menar.

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna
(Forts.)

Herr Kjellberg talade på förmiddagen om behovet av att komma till mer rättfärdighet. Han vill, att människorna skola bli ädlare och bättre i sina tänkesätt, han vill skapa om människorna, få fram det bästa hos dem och få detta bästa att komma till sin rätt, och han klagat över, att människorna icke äro sådana de borde vara. Han klagade vidare över att penningbegäret och maktbegäret tog överhand över människorna mer och mer. Ja, det är en sak som är djupt att beklaga och alla vilja vi väl komma till något bättre. Vem är det av oss i denna kammare, som icke vill instämma med herr Kjellberg i det varmhjärtade uttalande han gjorde i det avseendet, vem vill icke med honom också säga, att om vi kunde komma till mer rättfärdighet i världen, om vi kunde få människorna bättre, om vi kunde bekämpa allt ont och söka få fram det ädla hos människorna, så vilja vi det alla. Därom finnes sålunda, tänker jag, icke någon meningsskiljaktighet.

Men frågan är ju den, hur skall man komma till detta. Det vill förefalla mig att herr Kjellberg, efter att hava gjort dessa uttalanden i sitt intressanta, väl lagda och varmhjärtade anförande på förmiddagen. dock icke kom till något försök att knyta ihop dessa riktiga grundsatser med den fråga, som föreligger till behandling just nu. Det är åtminstone min uppfattning, och när jag sökte penetrera, vart man skulle komma för att vinna dessa mål, så sade mitt förstånd: Ja, men kommer man dit genom att göra vad som här föreslås? Jag vill nämligen säga, att när jag talar om utskottets utlåtande, så knyter jag tillsammans utskottets kläm och utskottets motivering.

Herr Kjellberg talade om många andra saker på förmiddagen. Jag skall ingalunda, herr talman, gå in på att söka upptaga till belysande några andra synpunkter, det var blott en sak jag skulle vilja här inskjuta, en invändning, som jag skulle vilja göra när herr Kjellberg talade om, att en statskyrkas män alltid anse sig skyldiga att försvara det som statens maktägande göra. Jag undrar, om det är en allmängiltig sats. Har den ägt tillämpning även vid tidigare tillfällen? Jag undrar, om vi icke skulle kunna uppleta både i vår historia och i världshistorien mångfaldiga exempel på, att kyrkans män ha uppträtt och talat sanningens ord och kraftiga ord till dem som makten hade i det världsliga regementet i landet. Jag inskjuter detta blott därför att det frapperade mig, att herr Kjellberg kunde så allmängiltigt uttala sig på det sätt han gjorde.

Men jag vill återkomma till den andra frågan: Hur skall man nu vinna möjligheten till att få människorna bättre, hur

ing. religions-
undervisningen
i skolorna.
Forts.)

skall man vinna denna ökade rättfärdighet? Jag vill säga, att där brast det efter min uppfattning i sammanhanget. Vinner man detta till exempel genom att taga bort undervisningen i kristendom i skolorna? Jag kan icke förstå annat än att utskottets betänkande, även om det icke så starkt uttalar det, likväl i motiveringen ger uttryck åt den tendensen, att man vill ändra kristendomsundervisningen så, att det blir en undervisning om kristendom och icke i kristendom. Det ordet är ju taget ur en av motionerna, men den tendensen finnes i utskottets betänkande. Jag vill då uttala, att jag kan icke följa utskottet på en sådan uppfattning. När man talar om, såsom herr Kjellberg gjorde på förmiddagen, att kyrkan icke har lyckats under hela sin långa verksamhetstid att uppnå ett bättre resultat än det som nu föreligger, och att människorna ännu äro i många avseenden dåliga och behöfve vara mycket bättre, så frågar jag: Är det sant, att detta är religionens fel? Ja, det kan hända att det är sant att det är kyrkans fel, att den icke bättre förstått att göra gällande sina synpunkter och att den kanske icke alltid gjort det på sådant sätt, att den kunnat göra religionens sanningar tillgängliga och njutbara för folken på bästa sätt, men jag tror icke man kan säga så: Vi ha haft en kyrka, vi ha haft religionsförkunnare under så många hundra år och likväl stå vi på den punkten där vi nu stå. Men om man då tager bort undervisningen i kristendom, och man rycker bort från ungdomen det stöd, som den har just i religionen, bli förhållandena bättre då? Kan man påstå, att det verkligen skulle bli bättre om så skedde? Min tro är den, att man skulle icke blott icke få tillståndet bättre, utan man skulle få det sämre.

Om man nu, såsom det föreslås i en viss motion och såsom det även antydes i utskottets betänkande, anordnar undervisning om religion och religionshistoria därvid man särskilt ju talar om att det för oss i vårt land skulle vara särskilt lämpligt att meddela en sådan undervisning om vår religions historia därför att den är så sammanvävd och sammanknuten med hela vårt folks utveckling att det skulle ligga närmast till hands att få göra så, frågar jag, om detta verkligen är tillräckligt och vad resultatet blir, om man inskränker religionsundervisningen till en undervisning om religion. »Ur ren kunskapssynpunkt ger därför ett historiskt lagt studium av kristendomen den bästa inblick i vår odlings religiösa liv», uttalar utskottet. Med andra ord, man skall undervisa om kristendomens historia och om vad den haft för inflytande på vårt folks utveckling. Frågan är då: kan man giva detta enbart? Ja, naturligtvis kan man giva en sådan konfessionslös undervisning, men vad blir resultatet, om man förfar på det sättet, alldes frånsett, om man tror, att det vore lyckligt att inskränka sig till detta, något som jag för min del icke kan anse. Jag undrar, hur det skulle te sig, när man ju samtidigt talar om att man skulle göra ett hänsynstagande i undervisningen även till andra religioner. Vid denna undervisning om religion undervisar läraren barnen om

de kristnas religion, den förhärskande i vårt land, han har kanske även talat om andra religioner, fastän mer i förbigående, om buddismen, om muhammedanismen o. s. v. Är det då icke synnerligen naturligt, om de barn som ahöra denna undervisning, göra sig själva och kanske även göra läraren den frågan: nå, men vad skola vi tro av detta? Om de säga till läraren: Ni har givit den historiska överblicken över kristendomens utveckling, ni har givit undervisning även om andra religioner, och vi ha hört vad de stora framträdande personligheterna inom kristenheten sagt på det ena eller andra området, hur de ha handlat, talat och uppträtt, men ni har även talat om andra, som företrädde en annan religion. Vilken av dessa var det då, som talade sant, vilken skola vi tro på? Det är icke underligt om ett barn i den ålder, där denna undervisning skulle meddelas, gör sig den frågan eller rättare sagt ställer den frågan till sin lärare: Säg mig nu Ni, som undervisar i detta och som förstår detta bättre än jag som är ett barn, Ni som är erfaren, säg mig vad jag skall tro, vilket är det rätta? Skall då läraren säga: Det tillstodjer mig icke mitt ämbete att ingå i prövning av. Min skyldighet är att undervisa om religionen och dess historia, och något annat kan jag icke inlåta mig på. Han lämnar sålunda och måste lämna detta barn i det fullständigaste tvivel om vad det skall tro och vad allt detta som han lärt betyder och om hela sammanhanget däri. Jag undrar, mina herrar, om vi verkligen genom att skapa något sådant också skulle skapa något som kunde vara till nytta för vårt folks uppfostran. Barnet får på det sättet icke något stöd för sin uppfattning, och det vet icke, vad det skall tro om det i vilket det har blivit undervisat.

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.
(Forts.)

Det är detta som gör, mina herrar, att jag, när jag tänker på dessa frågor och hemödar mig om att sätta mig in i dem, stannar i den uppfattningen att det icke går an allenast med en undervisning om kristendomen utan att vår religionsundervisning, om den skall vara till någon nytta, måste vara en undervisning i kristendomens sanningar.

Jag kunde ju nämna ett ord också med anledning av vad utskottet och även den sista ärade talaren uttalat därom, att skolundervisningen väl icke i längden kan undgå att röna inflytande av den teologiska forskningens resultat och i anledning av vad den siste talaren också yttrade om de två multiplikationstabellerna. Ja, var och en förstår ju, att det icke kan vara på det sättet, och det är heller ingen som begär att det skall vara så. Men därifrån är det oändligt långt till vad utskottet bär på sid. 11 talar om, att vad undervisningen skall giva de unga, icke är facit till kulturens stora problem, men problemen själva. Hur skola vi, mina herrar, kunna tänka, att vi skulle kunna undervisa barn i skolåldern om de stora problemen själva? Det är väl universitetets sak att göra detta, där skola de frågorna tagas upp till prövning och skärskådande, men undervisningen i kristendom och i religion i en skola kan väl icke tala med dessa barn om de stora problemen utan måste lämna facit av det hela. Det kan icke vara

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.
(Forts.)

på annat sätt ty deras förstånd har icke nått den mognad, att det går att resonera med dem om dessa spörsmål, utan därför blir det med denna undervisning och måste bli på samma sätt som med varje annan undervisning på detta stadium, det blir en undervisning av facit. Men naturligtvis icke blott facit. Det kan naturligtvis också utvecklas, varför facit blivit på det och det sättet, men facit måste det dock till sist vara, om någon behållning skall kunna bli kvar av denna undervisning. Det förefaller mig, som om utskottet, när det uttalat sig på detta sätt, icke tillräckligt tänkt sig in i, att det är med barn man har att göra här. Det är klart, att beträffande undervisningen i kristendom i våra skolor mycket skulle kunna vara annorlunda och jag tvivlar icke på, att denna förkättrade katekesläsning, som man talar så ofantligt mycket om och som kanske i viss grad är roten och upphovet till hela denna fråga, kan reformeras och att man skulle kunna erhålla läroböcker, som på ett bättre sätt än katekesen fyllde sin unngift, men därför att dessa svårigheter förefinnas, får man icke slå över till den ytterlighet, som säger, att man skall taga bort undervisningen i kristendom. Detta kan och bör efter min mening icke bli förhållandet.

Vidare har det sagts här, att folkskoleöverstyrelsens arbete med religionsundervisningens reformering har fortskridit så långt, att den nya normalplanen kan väntas inom icke allt för avlägsen framtid. Ja, men bör man då icke, trots vad nyss sades av den siste ärade talaren låta denna plan komma fram och resultaten av densamma bli synliga och prövas, innan man kastar sig in på detta område och säger, att det nu skall skapas en förutsättningslös utredning av hela denna fråga?

Jag, herr talman, anser för min del att riksdagen icke nu bör upptaga denna fråga, och när jag därför till sist ber att få yrka avslag på utskottets hemställan, så är det därför, att jag anser, att den större rättfärdighet, varom vi ha talat här i dag, den kan vinnas och vinnes endast genom stöd av en god undervisning i kristendom.

Med herr Lindman förenade sig herrar *Lithander*, *Henrikson* och *Persson* i Fritorp.

Herr R ä f: Då jag i dag lyssnat på denna diskussion har det runnit mig i minnet något som stod i Smålands Folkblad för några år sedan. Det stod nämligen, att herr R ä f försökte göra riksdagen till ett kyrkomöte, sedan han kommit in i riksdagen. Detta återgavs från ett föredrag, som herr Branting skulle ha hållit i Nässjö. Emellertid har jag inte försökt genom några motioner på flera år att göra riksdagen till något kyrkomöte, men trots detta har den verkligen blivit ett kyrkomöte, och i dag till den grad, att jag icke hört något liknande förut. Frågan gäller naturligtvis innerst och djupast, huruvida vi skola ha någon kristendom kvar i vårt land eller inte. Det gäller således här en fråga, som tillhör kyrkomötet.

Vad som först slog mig, så snart jag fick tag i utlåtandet, var den storartade överraskningen, att samtliga utskottsmedlemmar gått med på ett betänkande som detta. Här finna vi socialdemokrater, liberaler, högermän och bondeförbundare i den allra djupaste enighet och blandning. Lyckligtvis ha vi bevitnat ett uppträdande från högerens ledare här i afton, vilket klargör, att det åtminstone inte bör anses vara högerens allmänna ståndpunkt till frågan som kommit till synes i betänkandet och jag hoppas också, att ledare från andra håll tilläventyrs ta till ordet för att deklarerera sin ställning i detta avseende. Ty överraskande verkar det i högsta grad, till och med mycket mer överraskande, än då vi häromdagen debatterade stenkolsgruvornas övertagande av staten och då funno, att liberaler och socialister gått tillsammans. Man måste förvåna sig över att man lyckats så ena sig. Jag har därför nödgats se efter, hur pass gamla de riksdagsmän varit, som skrivit under detta utlåtande, och det har befunnits i allmänhet vara unga krafter, vilket må lända dem till ursäkt, ty vem som helst kan i sin ungdoms dagar begå en dumhet, och jag själv har gjort en dumhet i detta avseende, som jag aldrig glömmar, men jag skall också akta mig och inte låta lura mig vidare ifråga om utskottsutlåtandens underskrivande. Det är nämligen så, vill jag säga er, mina herrar, ni, som kommit in nyligen i riksdagen, att man skall akta sig, när danaerna komma med gåvor, ty det ligger alltid någonting förföriskt under detta, det må de unga skriva sig väl till minnes.

Jag har verkligen från första början inte ställt mig avogt mot detta utskottsutlåtande utan har försökt att tänka efter, om det verkligen vore någonting att göra av detta. Men ju mer jag tänkt på det, ju omöjligare har det synt mig, och till sist måste jag tänka, som jag såg, att någon tysk socialdemokrat i auktoritativ ställning yttat ifråga om socialism och kristendom: det är lika omöjligt att förena dessa två, som det är omöjligt att förena eld och vatten. Lika omöjligt tänker jag, att det är för mig med min uppfattning att antaga detta utskottsutlåtande, och från den stunden jag hade detta klart för mig, var det naturligt, att jag måste avstå från alla funderingar på att komma någonstans i positiv riktning härvidlag.

Jag tänker, att herrarna i allmänhet studera de olika politiska programmen i vårt land. Jag anser det t. o. m. vara varje riksdagsmans skyldighet att studera varandras politiska program, och särskilt skulle jag vilja anbefalla att studera det socialdemokratiska programmet, det, som onekligen för närvarande är på uppmarsch i vårt land. Göra vi det, finna vi, att utgångspunkten för detta betänkande ligger i fjärde och femte punkterna på det socialdemokratiska programmet eller i fjärde punkten av det vänstersocialistiska programmet. Där ha vi utgångspunkten för betänkandet, och det är att märka, att det är tretton — detta tal må nu vara lyckligt eller ej — socialdemokrater, som här gått fram som motionärer, och den motion de 12 skrivit är onekligen den finaste av alla motionerna i detta ämne, ty den är synnerligen väl skriven och särdeles praktig i det av-

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.
(Forts.)

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.
(Forts.)

seendet, att den förstår att dölja snart sagt allt vad den egentligen syftar på. Jag har knappast någonsin sett en ulv så väl inklädd i fårapåls som den motionen. Det är nämligen herr Sköld, som står i spetsen för densamma, och de övriga ha troget följt honom efter. Då jag hunnit ett stycke fram i denna motion, tänkte jag, att det vore väl märkvärdigt, om det inte skulle sticka fram något ändå, så att det finnes någonting att verkligen ta på. Slutligen kom jag på det, det är först mot slutet förresten, där det heter, att »tron på att Jesus visat sig efter döden är ett lättsinne». Då tänkte jag: äro då verkligen alla människor lättsinniga i vårt land, som tro på vad hela kyrkan och hela kristenheten för övrigt — det är inte fråga blott om statskyrkan här — utefter hela linjen lär, vare sig det gäller kyrkliga, frikyrkliga, baptister eller andra. Alltså, dessa äro lättsinniga i sin tro. Det blir verkligen gott om lättsinniga människor i vårt land, om man skall förklaras lättsinnig på den grund.

Då ville jag gå över till liberalernas motion och se efter, huruvida icke där funnes någonting att anknyta sig till, och så, hur saken låge till där, och jag läste herr Kjellbergs motion med synnerligen stort intresse, därför att den i viss mån är en gengångare från 1911. och det var inte utan, att vi togo ett och annat kämpatag om saken redan vid den tiden, men när jag läst igenom den, kommo för mig poetens ord: »tonerna dina vet jag». Det var precis vad jag visste förut, ingenting annat, ehuru det var inmängt åtskilligt från utländska författare, från olika kommittéer o. s. v., men det hela gick i stil med vad som varit före 1911. Vidare läste jag herr Anderssons motion och fick då tag i, att han inte på villkor vill, att i barnundervisningen skall ingå läran om uppståndelsen och Kristi gudom o. s. v., och då var det klart för mig, att jag inte kunde gå med på något sådant.

Emellertid har nu en mycket skicklig man — det må jag säga både på grund av vad jag hört många gånger och inte minst på grund av den uppfattning jag fått, då jag läst detta utskottsutlåtande — nämligen utskottets ordförande, blandat ihop alla de här motionerna och stuckit in dem i en sådan där mischmasch-maskin — jag har sett, hur en sådan arbetar — och verkligen lyckats blanda ihop dem till den grad, att det är snart sagt omöjligt att få tag i någon uppslagsända på det hela. Emellertid känner han väl på sig själv, att det är trassligt, och anbefaller därför allt till en utredning. och det kan verkligen behöva utredas vad som är blandat ihop på detta sätt. Så kommer han till slutyrkandet. Det har varit uppläst några gånger förut, så att det skulle egentligen inte behöva tagas om, men jag ber i alla fall att få uppläsa det ännu en gång. Det lyder: »Att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa en allsidig och förutsättningslös utredning» etc. »Förutsättningslös», var det, d. v. s. däri kan allt möjligt ingå, precis vilka åsikter som helst, ifrån den mest krassa fritänkarens till den allra ivrigaste troshjältes, från muhammedanism ner till brahmaismen, och vad som helst för övrigt kan naturligtvis ingå i en rent

förutsättningslös utredning. Det har också ärkebiskopen påpekat särskilt i artikeln i dagens nummer av Stockholms-Tidningen.

Vidare heter det: »en utredning av frågan om en efter tidens krav avpassad reformering» etc. Ja, den som för några dagar sedan var här och hörde vad jag citerade ur Socialdemokraten av dess teologiske författare, minnes nog, vad dessa kunna hitta på i den vägen. »Efter tidens krav avpassad.» Vilka krav? De krav, som framställas ifrån så motsatta åsikter, som jag berört? Är det fråga följaktligen om att kunna förena alla möjliga, även de allra största motsatser? Det är klart, att när jag läste bara detta ord, var det uppenbart för mig, att här förelåg en absolut omöjlighet att förena något sådant med min uppfattning och att få fram någonting positivt kristligt ur något sådant.

Slutligen är det inte längre fråga om en kristendomsundervisning, utan det är fråga, som vi nyss hörde, om en religionsundervisning. Vilka religioner som skola komma ifråga, därom vet man ingenting. Vilken religion som på de här vägarna kan komma att bli statsreligion, om det över huvud taget skall bli en sådan, därom vet man ingenting, utan det är endast fråga om religionsundervisning. Herrarna förstå ju, att det inte bara är i vårt land man har religionsundervisning, utan det har man snart sagt i alla länder; till och med i Japan och Kina har jag sett något om att man skulle ha en mycket storartad sådan för övrigt. Vad skola vi kombinera detta med? Det står ingenting därom, allting är förutsättningslöst. Det är religion, det gäller, men icke kristendom, och det tror jag fullväl också är avsikten.

Vidare har man talat om — det brukar man annars i allmänhet inte bestämma så noga för regeringen — vilka som skola vara de utredande. Jo, det skall vara personer med »kunskap, fördomsfrihet» — förstå herrarna, vad det vill säga i det här sammanhanget — »vidsynthet» — åja, nog fordras det, om man skall plöja över alla dessa tegar jag nyss påpekat, då fordras det nog vidsynthet, men om det blir till vår fördel är en annan sak — vidare »pedagogisk erfarenhet». Ja, de flesta av dem, som haft ordet före mig, hava varit stora pedagoger, som därför sannolikt kunna fungera som utredningsmän i detta avseende. Emellertid kan man tänka sig en vidare utveckling i detta fall.

Nu skulle alltså denna riksdagsskrivelse överlämnas till Kungl. Maj:t, och, mina herrar, det kunde inträffa, att vi det året hade en socialdemokrat till ecklesiastikminister. Om så skulle bli fallet, vilka utredningsmän tro herrarna det bleve efter dessa socialistiska motioner, detta socialdemokratiska utskottsbetänkande, denna socialdemokratiska kläm, vilka bleve utredningsmän under sådana förhållanden för att förverkliga vad som ligger bakom allt detta? Jag behöver knappast säga det, men säkerligen bleve majoriteten av dessa utredningsmän också socialdemokrater, och vad bleve slutligen på det sättet resultatet av hela utredningsprocessen? Jo, det bleve, som utgångspunkten här åsyftar, det bleve ett förverkligande av fjärde punkten på det socialdemokratiska programmet i avseende å religio-

Ang. religionsundervisningen i skolorna.
(Forts.)

Ang. religions
undervisningen
i skolorna.

(Forts.)

nens förhållande till kyrka och skola. Det är klart, att jag under sådana omständigheter nödgats frånträda vad jag möjligen hade tänkt på i tillmötesgåendeväg och yrka avslag på utskottets hemställan.

Nu skall jag vidare, sedan jag talat litet över detta, gå till några yttranden, som blivit fällda i debatten. Jag tänkte då först taga upp herr Hanssons i Mora yttrande och bemöta det punkt för punkt. Men sedan jag nu hört, att inte ens utskottets ordförande var benägen att gå med på detsamma, så må det tillkomma honom att vidare sköta herr Hansson i Mora bäst han behagar.

Herr Kjellberg han är, såsom han var 1911. Och, såsom jag också uttalade till honom då, han är, jag förstår det, en i vissa avseenden synnerligen välvillig och god man, Han åsyftar tydligtvis någonting, som han förmenar vara gott i dessa avseenden. Han frågar nu varför inte kyrkan har lyckats bättre under alla dessa år i etiskt avseende. Ja herr professor jag undrar om läkarevetenskapen skulle kunna uträtta så mycket till människornas fördel, ifall inte människorna inställde sig hos läkarna för att få de råd, den upplysning och den hjälp, som läkekonsten kan giva. Och månne det icke är på samma sätt med många av oss människors barn i avseende på Kristendomen? Jag undrar, hur många det över huvud taget är av Sveriges folk, som verkligen fylla sig med de goda saker, som kristendomen har att bjuda oss människors barn. Jag vet bestämt, att under de tider, då man hängiver sig mest åt att omfatta det mesta möjliga av kristendomen, då tillväxer också i samma mån den bättre människan hos oss. Men i den mån vi avlägsna oss från dessa kristliga sanningar i den mån vill också den sinnliga eller sämre människan allt mer och mer göra sig gällande. Det är klart, att jag under sådana förhållanden inte kan gå med på, att det skulle komma an på kristendomen eller kyrkan, att det är dåligt hos oss. Ty detta beror därpå, att vi icke låta kristendomen utöva sitt inflytande. Herr Kjellberg är säkerligen överens med mig därom, att kristendomen innehåller så mycket etiskt gott, att den verkligen kan omskapa en människa till någonting bättre från någonting sämre.

För övrigt skall man inte glömma, att religionens egentliga uppgift avser dock inte blott denna tiden även om den är mycket nyttig här, utan avser evigheten. Den, som tilläventyrs inte tror på ett liv efter detta, han behöver icke räkna med den faktorn. Men den, som tror på ett liv efter detta, han har att räkna med just den faktorn. Aposteln säger själv, att trons ändamål är intet för tiden, utan det är »själens frälsning». Och allesamman komma vi i alla fall på sin tid att stå inför detta allvarliga faktum, och då tror jag, att det är fördelaktigt för oss att ha gjort så god bekantskap som möjligt med dessa kristliga sanningar.

Nu kan det väl hända, att man anser sig behöva betrakta saken endast ur statsnyttans synpunkt. Men med hänsyn till statsnyttan säger aposteln, att tron är nyttig både för *detta* och för det tillkommande livet.

Professor Kjellberg säger vidare, att materialismen icke skulle

stå emot kristendomen. Det skulle således icke vara en motsatsställning mellan kristendom och materialism. Jag förmenar tvärtom, att om professor Kjellberg stannar inför Jesus själv, hans ord och uppträdande, så skall han icke finna någon person, som uppträtt på jorden och varit så fullständigt fri från materialism och mammonsdyrkan, som Jesus Kristus själv. Om det är någon, som tar avstånd från mammonsdyrkan, så är det han. Beskyll därför icke kristendomen, såvida vi skola betrakta Kristus såsom den första personen uti kristendomen, för den saken, utan beskyll hellre människorna, som icke närma sig denna kristendom.

Vidare säger herr Kjellberg, att det skulle vara ett fel, att läran innehåller talet om belöning och straff, dvs. belöning för goda gärningar och straff för dåliga gärningar, eller vad egentligen hans yttrande syftade på. Jag skulle vilja säga, att jag har inte läst en tusentiedel så mycket som professor Kjellberg, det är jag viss om, men så mycket har jag verkligen studerat religionshistorien överhuvud, att jag kan säga, att jag inte tror, att det skall vara gott om några som helst religioner av någon omfattning, som inte innehålla det momentet: belöning och straff. Om man går tillbaka till antiken, till Babylon, om man går på Nationalmuseum och ser på de egyptiska framställningarna där, så skall man finna detsamma: belöning och straff. Det är således icke någonting specifikt för kristendomen, att den innehåller detsamma. Är man för övrigt icke i det borgerliga samhället också tvungen till precis samma sak? I vårt land ha vi det, och man har det överallt: belöning för goda gärningar och straff för onda och dåliga. Det synes mig således vara fullt förenligt med en förnuftig människas resonemang överhuvud i denna sak.

Herr Kjellberg säger vidare — det har för övrigt redan blivit bemött av amiral Lindman — att kyrkan eller kristendomen skulle försvara varje handling av staten. Är det rim och reson att tala på det sättet? Inte försvarar kristendomen dåliga handlingar, vare sig de utövas av staten eller icke, och inte kyrkan heller. Jag har hört kyrkans män uppträda med kraft mot många riksdagsbeslut av den natur, att inte heller jag kunnat försvara dem. Detta har hänt så många gånger, att jag icke kan angiva det på rak arm. Och jag har verkligen satt högre värde på kyrkomötet, då det sagt nej till åtskilliga riksdagsbeslut, än jag skulle gjort, om det sagt ja. Men då hotar man från riksdagen med att om kyrkomötet icke säger ja till riksdagsbesluten, så skall man se till att avskaffa kyrkomötets veto. Under sådana förhållanden blir det sannerligen icke lätt för kyrkan att laborera sig fram mellan de olika klippor, som man söker lägga ut.

Ja, så kom han till maktfilosofien, och sade att det är oriktigt, att man begagnar makt. Jag undrar, vem som inte, när det gäller att uträtta någonting, i viss mån måste begagna makten. Och skulle jag taga de politiska partierna såsom uttryck för idealet i detta avseende, så skulle jag verkligen säga: ve mig. Jag har knappast sett någon, som sökt begagna makten så skarpt, som de olika politiska partierna. Då föredrager jag mycket, mycket hellre att stå under kyrkans regemente än att stå under de politiska partiernas regemente.

Ang. religionsundervisningen i skolorna.
(Forts.)

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.
(Forts.)

Jag ställer mig förresten varken under det ena eller det andra regementet, ty jag förbehåller mig att vara en fri man på det ena såväl som på det andra området. Jag har emellertid icke hört någon kyrkans tjänare, som egentligen beklagat sig över något förfärligt maktmissbruk. Det har varit så förr, men är icke längre så.

Nu liksom år 1911 gick professor Kjellberg över till gamla testamentets skrifter och kritiserade åtskilligt där. Jag kan undra, om vi skulle kunna sluta oss tillsammans om att nya testamentets skrifter äro sanning. Det skulle verkligen vara ett mycket gott stycke det. Ja, kunde vi bara bli överens om att första korintierbrevets femtonde kapitel är sant och äkta, så skulle vi redan vara ett långt stycke på väg. Herrarna, som tyckas vara så bevandrade i de heliga skrifterna, att döma av den kritik, som utövas, veta helt säkert vad som där står. Jag ser förresten redan, att det är en, som står och tittar efter.

Herr Kjellberg talade om — det var väl i sammanhang med straffet — att kriget inte innebär en fostran. Ja, om överhuvud taget en tuktan inte innebär fostran, så erkänner jag, att kriget icke är någon fostran. Men jag tror, att i tuktan ligger verkligen fostran. Och för den händelse kriget verkligen är en tuktan, så tror jag, att därav följer en fostran. Jag vill inte säga någonting vidare om den saken, ty ingen i denna kammare kan mera beklaga sig över kriget, än vad jag gör. Men jag vill säga, att jag har verkligen läst åtskilligt om de rörelser, som uppstått i skyttegravarna i både Tyskland och Frankrike. Det är alldeles märkvärdigt ändå, huruvida den inre människan börjar söka Gud i de allra största farorna därute. Herrarna veta helt säkert, att i Frankrike håller det på att uppstå ett så stort andligt behov, att man till och med måste börja tänka på att återkalla prästerna, som förut varit förvisade, för att hjälpa till att tillfredsställa detta behov. Så är det faktiskt. Det finns ett ganska vidlyftigt arbete utgivet härom, »Guds fotspår i kriget», och jag har sällan läst något med större intresse än detta arbete. Det var inte bara menige man, utan även lärda karlar, som återkommo till tro på Gud just under dessa förhållanden. Kyrkorna fylldes av soldater, socialdemokrater och förutvarande ateister, man kom tillsammans i massor och sjöng »Vår Gud är oss en väldig borg». Så jag tror nog, att det kan ha sin betydelse. Huruvida det kan gestalta sig efter kriget, det vet inte ens en professor och överhuvud taget ingen av oss.

Så säger professor Kjellberg till sist, att man skall söka något gott, sant och upphöjt. Ja, jag undrar — såsom vi också redan hört ifrån någon talare — var något bättre, mera upphöjt och mera sant finns än i Jesu Kristi person. Jag tänker, att alla måste vara överens om, att det är den mest upphöjda personlighet, som någonsin gått över jordens yta. Och är kristendomens skapare och upphovsman sådan, beskyll då inte honom för att han inte kan hjälpa i denna riktning. Beskyll då hellre oss därför, men inte kristendomen och Kristus.

Herr Bengtsson i Norup säger, att utanläsningen av kateke-

sen är mycket svår. Ja, det vet jag också av egen erfarenhet. Jag hade inte så förfärligt svårt att lära mig åtskilligt, men att lära mig katekesen, det var det värsta jag någonsin haft med att göra, det får jag uppriktigt erkänna. Men jag har icke heller, sedan jag nu kommit till 60 år, någonting, som är så betydelsefullt som allt vad jag minns av dessa kristliga sanningar. Detta är sannerligen min levekost i andligt avseende och kommer ständigt och ständigt tillbaka i minnet. Det är en skatt av salighet för den, som behöver använda sig därav, och jag vill visst inte vara av med den för att ha haft litet lindrigare i min tidigaste ungdom. Jag säger inte, att det nödvändigt måste vara katekes, men även om det är bibliska historien eller någon annan utläggning, så måste väl barnen ändå inlära något därav, de måste väl inlära skrifteitaten, Abraham sade så, Jesus sade så, Johannes sade så o. s. v. Något måste man väl minnas för att ha någon behållning av läsningen. Jag erinrar mig vad lektor Waldenström, det var förresten i mitt eget hem, en gång yttrade om detta. Han sade nämligen: »Jag har icke mer nytta av någonting i den heliga skrift än av just var jag lärde mig i barndomen, av katekesen, ty katekesen det är kuckeliku det.» Jag har personer i kammaren, som kunna bevittna, att det är riktigt vad jag säger.

*Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.
(Forts.)*

Beträffande begravningsfrågan så tänkte jag, herr Bengtsson, att vi redan hade expedierat den och väl icke skola taga upp den här i afton igen.

Vad beträffar herr Engbergs anförande, så är det ingenting att svara på, sedan jag bemött utskottet.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Welin: Jag begärde ordet, när herr Engberg sade någonting om, att jag hade ställt förhållandena på huvudet. Jag skulle nämligen gått igenom de olika motionerna och granskat dem samt kommit till den slutsatsen, att jag avstyrkte utskottets hemställan. Ja, om jag nu verkligen gjort så, anser jag mig ha haft fullt skäl härför. Det skall väl i alla fall vara ett sammanhang mellan de motioner som behandlas, och utskottets eget utlåtande över dessa. Om ett sådant sammanhang icke finnes mellan motionen eller motionerna samt utskottets betänkande och den kläm utskottet kommer till, då är talmannen pliktig vägra taga upp ett sådant yrkande. Följaktligen utgår jag från, att utskottet behandlat saken på ett fullt riktigt sätt i överensstämmelse med vad ett utskott skall göra och sålunda ställt sitt utlåtande, d. v. s. svaret, i förhållande till de frågor, som förekommit. Jag anser därför, att jag handlat fullt logiskt, ifall jag gått igenom motionerna och därefter stannat vid att utdöma ett utskottsutlåtande, som i stort sett godkänner dessa motioner och vill ha en utredning på grundvalen av desamma.

Men, herr Engberg, jag stannade icke vid detta, utan jag uttalade bestämt, att utskottet hade uttryckt sig på sådant sätt, att jag ur den synpunkten måste gå på ett avslag, och jag tog mig friheten läsa upp ett stycke ur betänkandet, som jag på nytt skall

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.

(Forts.)

läsa upp för att konstatera såväl inför herr Engberg som övriga ledamöter av kammaren, att jag ingick på ett bemötande av utskottets eget utlåtande. Den passus i utlåtandet, som jag syftar på, var följande: »Icke facit till kulturens stora problem, men problemen själva, vördnad inför det outgrundliga, eggelse till sanningssökande, kärlek till redbarheten, rättrådigheten, tapperheten och visheten — se där vad som vid sidan av det praktiska kunskapsstoffet måste givas de unga. Om allt detta skall ges i eller utan en viss religionsdräkt, är här i grund och botten en andrahandsfråga.» Jag sökte visa, att detta uttalande vittnade om, att utskottet alls icke ville ställa i utsikt, att en sådan utredning, som det här är fråga om, skulle bliva förutsättningslös och sålunda omfatta även det specifikt kristliga, ty detta är icke nämnt någon gång, och under sådana förhållanden ansåg jag, att det var alla skäl att gå till ett avstyrkande av utskottets förslag. Jag anser sålunda, att jag haft fullt skäl för vad jag sagt i detta fall.

Eftersom jag har ordet, skulle jag vilja något beröra, vad herr Engberg till sist yttrade. Såvitt jag uppfattade honom rätt, sade han, att vi, som försvarade den position, jag står på, äro egenrättfärdiga, att vi äro fariseer. Ja, så uppfattade jag saken. Det var fariseism hos oss, att vi försvarade vår ståndpunkt; vi vore egenrättfärdiga, som icke ville ge med oss, utan avvisade dessa reformkrav. Jag vill då säga, att ju var och en söker försvara den åsikt, som han har, och det bör icke räknas som fariseism, att man försvarar den ståndpunkt man intagit. I så fall är det fullt lika stor fariseism, att herr Engberg försvarar sin ståndpunkt.

Herr Engberg: Herr talman, mina herrar! Herr Lindman har en gång förut vid ett bekant tillfälle spelat en roll i den s. k. religiösa renässansen. Framgången var redan då måttlig, och jag får säga, att när jag hörde rollen repeteras i dag, föreföll det mig, som om framstegen icke voro synnerligen stora. Ty nog är det väl en förenkling, som är tämligen oförlätlig att, när man står inför ett utskottsbetänkande, som tydligt och klart säger ifrån, att det icke tar någon som helst ståndpunkt till de problem, som det klarlägger med hänsyn till deras svårigheter, förfara på samma sätt som herr Welin och som herr Olsson i Berg och herr Berg i Staby och i utskottets betänkande likvisst indikta en överensstämmelse med och ett samtycke till en viss linje, som herr Lindman på fri hand konstruerar, och utifrån vilken han ger sig in på ett pedagogiskt resonemang, huruvida man skall ge facit till problemen eller problemen själva. Det är gent emot denna uttolkning av utskottsbetänkandet, som jag ber att få nedlägga en alldeles bestämd gensaga.

Herr Lindman säger vidare, att det är klart, att barnet har rätt att få veta vad det skall tro, när det vänder sig till sin lärare. Men har herr Lindman lagt märke till, att med nuvarande bestämmelser vilken fritänkare som helst har rätt att bli folkskollärare? Vi ha både biskop Bergqvists och biskop Billings eget erkännande, att det enda, som fordras är *formell* tillhörighet till statskyrkan. Herr

Lindman och jag t. ex. bekänna oss båda till den rena evangeliska läran, och man kan säga, att differensen säkerligen är djupgående i många stycken och mindre djupgående i andra — det är ett exempel på, att inom den ramen rymmes vad som helst.

Nu sade herr Lindman vidare, att han visserligen kunde vara med på katekesens reformering. Ja, vi ha sett, hur det gått med den senaste katekesreformen, som han arbetat på. Det har vidtagits den storartade förändringen, att medan i den gamla katekesen styckena stodo först och bibelspråken sedan, så har i den nya bibelspråken blivit satta först och styckena därefter. För övrigt är det tämligen lika.

Nu säger herr Räf, att man skall frukta danaerna, även när de komma med gåvor, och han försöker skrämma kammaren, att det här är synnerligen farliga gåvor, som serverats från utskottets sida, och för att nu göra klart, vilka farliga gåvor det är, an knyter han till herr Skölds motion, men han skulle icke vara herr Räf, om han inte gjorde den anknytningen på sitt eget lilla egendomliga sätt. Ty vad sade han? Han sade, att herr Sköld i sin motion förklarar, att det är ett lättsinne att tro på Jesu uppståndelse. Slå vi upp motionen, vad står där? Jo, herr Sköld anför på sid. 7 som ett exempel på varthän åtskilliga representanter för den moderna teologien kommit i förnekelse av den rena evangeliska läran även Adolf von Harnack, som i sitt arbete »Dogmengeschichte» skrivit detta, att »tron på att Jesus visat sig efter döden må ha varit aldrig så fast i hans lärjungars krets — och det var den — att tro på grund av syner, som andra haft, är ett lättsinne, som alltid skall hämnas sig genom uppstigande tvivel». Alltså motionären citerar detta för att visa, vart åtskilliga teologer kommit. Vad gör nu herr Räf? Jo, han påbördar herr Sköld detta. Sedan sammankopplar han utskottet med herr Sköld, och så har han genast danaernas farliga gåvor. Den som i samma andedrag han gör denna förvanskning likvisst kan stå och tala om, att han aldrig sett en ulv så väl klädd i fårapäls som herr Skölds motion, den har säkerligen ytterst sällan sett sig själv i spegeln!

När så herr Räf går vidare, måste han oupphörligen gå i förvanskningens tecken. Han säger, att herr Kjellberg talat om motsättningen mellan kristendom och materialism. Däröf talade herr Kjellberg icke ett enda ord, utan motsättningen gällde kristendom och darwinism, men för herr Räf är det naturligtvis samma sak.

Jag vill till sist säga särskilt med anledning av det anförande, som hölls av herr Lindman, att jag undrar, om icke herr Lindman, som en gång har höjt den sedliga och religiösa renässansens fana i vårt land, lagt märke till, att det finns i hela det företagardöme, om vilket herr Kjellberg med rätta talade, en dubbelmoral, som man bör erinra sig i detta sammanhang. Det är den dubbelmoralen, att man anser fullt välbeställt med människans etiska förhållanden och fostran, så länge hon står i viss överensstämmelse med en del officiella och konfessionella föreskrifter. Men i hela det moderna affärlivet, som upprullas för oss dag efter dag, där genom det ena skickliga

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.
(Forts.)

penndraget efter det andra transaktioner och annat kunna göras, som kasta stora mängder av människor i nöd och elände, där breder i alla händelser den officiella kristna moralen ut sin välsignande hand, och där tar man utan vidare och gör anspråk på kistendomens beteckning för det, som i grund och botten likvisst ingenting annat är än en ren förfuskning och förfalskning av det bästa och högsta, som människan bör hålla på.

Herr Andersson i Fiskebäckskil: Herr talman! Efter det anförande, som herr Kjellberg höll på förmiddagen, har jag icke mycket att tillägga, utan jag ber att till alla delar få instämna i vad han yttrade. Att jag begärt ordet beror därpå, att jag interPELLERADES om min mening av den förste talaren i detta ämne, nämligen herr Olsson i Berg. Han är, som vi alla veta, en snäll man och en uppriktig man, som jag respekterar. Men det egendomliga är, att när han kritiserar detta utskottsbetänkande, vänder han sig huvudsakligen mot min motion, och den skulle ju egentligen ur hans egen synpunkt vara den av de föreliggande motionerna, som för honom vore minst ägnad att inbjuda till kritik. Varför han slagit ner på min motion speciellt, kan jag icke döma om, men det vittnar i varje fall icke om god lokalpatriotism.

Varför jag väckt min motion ber jag få klargöra med några ord. Jag har hållit mig uteslutande till folkskolan, därför att den synes mig vara den viktigaste av landets undervisningsanstalter. Och jag vet av egen erfarenhet, att kristendomsundervisningen där är så lagd, att katekesläsningen är det centrala i kristendomsundervisningen, och vi känna väl också alla, hur denna undervisning går till. Det är huvudsakligen en för barnasinnets dödande utanläsning, vartill komma inlärande och inpräntande i barnen av en hel del dogmer och lärosatser, som längesedan äro utdömda icke blott av de naturvetenskapliga forskningsgrenarna utan även av den teologiska vetenskapen själv. Det är klart, att det för många barn, som tänka över vad de få lära — om de icke göra det, när de äro små, så göra de det sedan — skall uppgå, att det är en hel del besynnerliga saker, som de fått lära sig under skolundervisningen, och det gör, att de komma i största tvivelsmål om de ting, som det här över huvud taget är fråga om.

Alla tyckas vara ense om, att denna kristendomsundervisning med katekesen som utgångspunkt är förkastlig. Jag har icke sett, att någon auktoritet på detta område uttalat sig för katekesens bibehållande och jag tror, att det mesta av de reformkrav, som uppställas, vore vunnet, om man finge bort katekesen ur folkskolan och den ersattes med något annat och bättre. Jag hade då tänkt mig, att denna undervisning lättast skulle kunna läggas så, att man ginge till själva bibeln, som ju skall vara utgångspunkten för katekesen. Denna är ju icke ursprungligen avsedd till en barnbok och är som sådan synnerligen olämplig. Men däremot finns det ju i bibeln många stora ting av bestående värde, och där finns särskilt en stor gestalt, som det gäller att mana fram för barnasinnets, så att den får

utgöra ett föredöme för barnen. Jag föreställer mig, att på detta sätt undervisningen i dessa ting skulle bli av karaktärsdanande beskaffenhet för barnen, och jag tror, att därigenom skulle ofantligt mycket vara vunnet.

Nu vet jag, att en diskussion mellan herr Olsson i Berg och mig på detta område är fullständigt ofruktbar. Vi stå i denna fråga på alldeles olika plan. Jag kan icke sasom han hänge mig åt en blott och bar kontemplativ läsning av de religiösa urkunderna, utan jag försöker i någon mån tänka över vad jag läser, och gör man det, så kommer man till det resultat, att inom bibelns pärmar rymmes en del ting, som icke utgöra vad man brukar mena med sanningar.

Herr Olsson i Berg säger också, att det här är fråga om att taga bort dyrbara ting för barnen. Jag vill tvärtom säga, att det här gäller att ge dem något annat och bättre, än de fått, att ge dem bröd i stället för stenar för att taga en liknelse. Och när herr Olsson i Berg citerar det bekanta bibelspråket om »var och en, som förargar en av dessa små», hoppas jag, att han icke vill tillämpa det på mig, och när han nämner om »kvarnstenen», förmodar jag, att han icke heller tänker i främsta rummet på mig.

Denna fråga är för mig ingalunda av politisk beskaffenhet. Här föreligger ett stort problem för vårt folk, och jag hoppas, att alla goda krafter skola förena sig om att lösa denna fråga, ty det går icke att behålla denna undervisningsmetod, som vi haft i många hundra år och som hittills givit så bristfälligt resultat och jag vill hemställa till herr Olsson i Berg, att när han för valmännen i Bohuslän väl kommer att redogöra för denna frågas behandling, han icke glömmer bort att för dem framlägga denna min ståndpunkt.

Nu ha flera talare — jag vill nämna herrar Moberger, Bengtsson i Norup och Lindman — sagt, att när det gäller att söka rättfärdighet och när det gäller att av barnen dana bättre karaktärer, kan man icke finna någon bättre utgångspunkt än just bibeln. Därutinnan har jag ingen erinran att göra, utan detta anser jag äga sin riktighet men det är odisputabelt att det sätt, varpå kristendomsundervisningen hittills bedrivits och de sätt, varpå man sökt att åt barnen tillgodogöra denna rättfärdighetskälla, varit i hög grad olämpligt. I varje fall har resultatet icke blivit sådant, att den undervisningsmetod vi nu begagna vid barnens kristendomsundervisning kan sägas vara den bästa och att vi icke kunna komma till någon bättre.

Jag skall icke till bemötande upptaga alla de invändningar, som gjorts. Det vore ju frestande att inlåta sig på en kritik av herr Räfs ståndpunkt, men jag förmodar, att särskilt i de punkter, där herr Kjellberg kritiserades, herr Kjellberg själv kommer att göra det. Jag skulle dock vilja säga, att det intryck, som jag fått vid avlyssnandet av diskussionen är, att det förefaller, som om herr Kjellberg och herr Räf voro de, som kunde sägas vara det bästa uttrycket för de olika ståndpunkterna i denna fråga, och då föreställer jag mig, att det är mycket lätt att göra sitt val.

Nu har jag i min motion hållit mig särskilt till katekesunder-

Ang. religionsundervisningen i skolorna.
(Forts.)

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.
(Forts.)

visningen såsom innebärande det största felet uti nu ifrågavarande avseende. Men jag inser tillfullo, att frågan är av större innebörd och förtjänar en grundlig, allsidig och förutsättningslös utredning. Jag vill därför uttala min anslutning till det förslag, som framlagts av utskottet i dess betänkande, och jag vill passa på att uttrycka min tillfredsställelse med det sätt, varpå min motion blivit behandlad i utskottet. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr L e a n d e r: Jag delar till fullo herr Olssons i Berg och andra talares uppfattning om kristendomens höga värde och företräden framför alla andra religioner, men då jag icke kan rannsaka hjärtan och njurar, kan jag däremot icke dela hans uppfattning, att de motioner, som vi nu diskutera, skulle innehålla försåtliga angrepp eller vara en grov förolämpning mot vår kristna lära. Jag tillåter mig citera några ord ur en ledare i en mycket spridd och ansedd högertidning, nämligen Sydsvenska Dagbladet. Den skrev för några dagar sedan följande: »Samtliga motionerna äro präglade av det allvar, den vederhäftighet och den känsla av ämnets vikt, att de ej kunna utan vidare avfärdas såsom yttringar av nyhetsmakeri, klåfingrighet eller religionsfientlighet. Den kritik, de rikta mot de nuvarande förhållandena, särskilt i avseende å undervisningen, är utan tvivel i väsentliga avseenden berättigad.» Jag tror, att man kan instämma med tidningen i dessa ord.

För att sedan hålla sig till utskottets motivering, som det här närmast gäller, kan man väl icke påstå, att den är så kristendomsfientlig, som man här velat måla ut den. Även om jag icke kan instämma i allt, som yttras i motiveringen, måste vi dock erkänna, att den ställer sig ganska välvillig gent emot kristendomen. Jag kan också till stor del instämma med vad herr Kjellberg här yttrade i sitt glänsande anförande på förmiddagen. Särskilt tror jag, att vi alla böra lägga på hjärtat vad han nämnde om företagarendan, hur man prisar den, bygger tempel åt den, under det man glömmar, att rättfärdighet är det viktigaste av allt. Herr Kjellberg talade om en återfödelse eller en återgång till de andliga värdena, jag vill minnas, att hans uttryck föll så. Ja, just det; det behövs en andlig process härvidlag, och i nya testamentet kallas denna ny födelse, under det herr Kjellberg kallar den återfödelse. Fråga vi, var man skall finna medel till en sådan återfödelse, lär det icke vara någonting annat än kristendomen, som kan åstadkomma den, och därför torde det icke vara skäl i att byta ut kristendomen mot någon annan religion, utan skall det finnas religionsundervisning, och därom äro ju alla, både utskottet och samtliga motionärer, ense, bör man bibehålla den bästa religionsformen, nämligen kristendomen, ty endast det bästa är gott nog för barnen, som man brukar säga.

Det kan förstås redan av vad jag antytt, att jag icke tror på en konfessionslös religionsundervisning. Jag anser det vara en ren omöjlighet eller en motsägelse. Ty om en, som är besjälad av kristendomens sanningar, skall undervisa rörande andra religionsformer,

exempelvis muhammedanismen, kommer han också på samma gång att undervisa i kristendom, ty han framhåller då helt naturligt kristendomens företrädare framför de andra religionsformerna. Och likaså förhåller det sig antagligen med en muhammedan. Ifall han skall undervisa om kristendomen, kommer han å sin sida att framhålla hurusom koranen är förmer än bibeln. Läraren måste sätta sin prägel på undervisningen och ge någonting av sig själv. På grund därav undrar jag, om man kan få tag i en lärare, som lämnar en verkligt objektiv religionsundervisning. Han kan försöka göra det, men under det han undervisar, måste han framhålla vad han anser rätt, och det är helt naturligt.

Däremot är jag ense med dem, som anse, att bibeln bör i högre grad än hittills läggas till grund för undervisningen. Herr Olsson i Berg nämnde visserligen, att katekesen stöder sig helt och hållet på bibeln. Man får ju respektera hans åsikt härvidlag, ty man gör klokt i att icke döma varandra, utan syssla vi med kristendom, så gäller det att tänka på, att till kristendom hör att tänka och tala väl om sin nästa och tyda allt till det bästa. Herr Räf talade ju om, att han hade åtskilliga minnen från sin katekes, och då minns han nog, att däri förekomma de ord, jag här citerat. Vi få också komma ihåg de allvarliga ord, som han, vilken är kristendomens stjärna och kärna, ställde till sina lärjungar: »Dömen icke, på det icke I mån varda dömda.» Därför gäller det att med förståelse gent emot varandra diskutera dessa frågor.

Jag är som sagt ense med dem, som vilja, att bibeln skall läggas till grund för kristendomsundervisningen. En lärobok med frågor och svar lämpar sig däremot icke för barnen och deras ståndpunkt, därom äro alla pedagoger ense. Svaren äro för svårfattliga, och barnen måste därför mekaniskt lära dem utantill, och på den vägen får man icke någon kärlek till kristendomen. För övrigt förekommer ju i katekesen rätt mycket, som kanske icke står i överensstämmelse med bibeln, med den sanna och rena läran, sådan den läses i den heliga urkunden. Detta är en uppfattning, som delas av många teologer, vilka stå på ortodox ståndpunkt, och därför vilja de ha en ny katekes och ha länge arbetat på att få en sådan. Om den katekes vi ha vore fullkomlig, skulle man icke behöva söka att få en ny. Jag tror, att man kunde stryka hela katekesen, utan att kristendomsundervisningen skulle lida någon skada därigenom. Men det må väl vara sant, att man behöver en lärobok, som grupperar eller sätter i system de olika sidorna av frälsningsläran, men bibeln bör ändå vara huvudboken vid kristendomsundervisningen.

Många ha sagt det, att bibelns enkla berättelser, Jesu liknelser t. ex. den om den barmhärtige samariten, äro riktiga pärlor, även om man betraktar dem ur rent pedagogisk eller psykologisk synpunkt, och därför bör man lägga bibeln till grund för undervisningen och rent av använda bibeln kanske uteslutande vid kristendomsundervisningen.

Jag har sagt, att jag icke kan gilla allt vad som förekommer i motiveringen. Jag skall nu icke inlåta mig på detaljer; det är endast

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.
(Forts.)

en sak vill jag framhålla här. Utskottet tyckes taga avstånd från att det skulle medgivas rätt till valfrihet beträffande religionsundervisningen. Som vi veta ha ju dissenters redan nu rättighet att frikalla sina barn från religionsundervisning i skolorna, och jag undrar, om vi ändå icke måste komma därhän, att denna rättighet utsträcker till alla föräldrar, som icke äro nöjda med den kristendomsundervisning, som består i skolorna — icke bara, som det förut påyrkats, de troende utan alla föräldrar — dock mot villkor att barnen få kristendomsundervisning annorledes på enskild väg eller genom privatlärare. Ty det är nog ändå riktigt, vad utskottet framhåller, att religionsundervisning kan icke eftergivas.

Nu hemställer ju utskottet här om en förutsättningslös och allsidig utredning. Ja, just av den anledningen skall jag kunna gå med på utskottets kläm, ty jag är viss om, att blir utredningen förutsättningslös, så kommer ovillkorligen kristendomen att få behålla sin plats på schemat. Ty kristendomen står över alla andra religioner lika högt som himmelen är hög över orden och äger samma företräde farmför dem som solens ljus framför alla konstgjorda ljus. Därför fruktar jag icke en utredning, som blir förutsättningslös.

Jag har nämnt upprepade gånger, att jag icke i allt kan gilla utskottets motivering. Men där förekommer mycket värdefullt. För att icke tillkrångla saken eller yrkandena här skall jag icke nu påyrka, att motiveringen skall uteslutas, utan när jag nu nämnt att jag icke kan i allt gilla denna motivering, tager jag mig, herr talman, i motsats till många av mina meningsfränder, som uppträtt här, friheten yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Hamrin* instämde häruti.

Herr *Sköld*: Herr talman! Bara några ord! När jag inlämnade min motion, trodde jag, och det tror jag än, att tiden är mogen för införande av konfessionslös religionsundervisning. Jag skulle ju då kunna ställa mig en liten smula avvog mot utskottsbevakandet, då utskottet icke gått på min motion utan istället förordat en allsidig utredning om såväl konfessionell som konfessionslös religionsundervisning. Jag tager emellertid icke avstånd från utskottet, därför att jag tror, att den uppfattning jag företräder har så stor livskraft i sig, att den även i en allsidig och förutsättningslös utredning skall komma att stå sig. Därför kommer jag att yrka bifall till utskottets hemställan.

Är nu över huvud taget en reform av kristendomsundervisningen nödvändig? Jag tror, att så är fallet, icke minst när man hör den underliga moral, som herr *Räf* presterar, då det gäller att värdesätta politiska motståndare. När vi komma med någonting, även när vi komma med gåvor, så måste vi misstros. Även om vi komma med det renaste guld, så måste herr *Räf* på vilket sätt det än skall ske, finna ut och bevisa, att det är bara slag och aska.

Han säger om den motion jag burit fram, att den är mycket skickligt skriven och att det är svårt att hitta undermeningen i

den. Men herr Räf vet emellertid redan från början, att en sådan skall finnas. Frågan gäller, enligt hans mening, om kristendomen överhuvud skall få finnas i detta samhälle. Så söker han hela motionen igenom men kan icke hitta lejonklon. Jo, ett tu tre har han hittat den, och det visar sig vara — en tysk teolog Adolf von Harnack.

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.
(Forts.)

Herr Räf tycker, att det är underligt, att riksdagsmän tillhörande även andra partier än det socialdemokratiska underskrivit detta utskottsbetänkande, men han finner sin tröst däri, att de äro så unga, att de icke hunnit lära sig tillämpa den moral, som han tillämpar, då det gäller att bedöma politiska motståndare. Jag menar, att med en sådan moral är det kanske nödvändigt, att kristendomsundervisningen blir reformerad.

Jag vågar emellertid ha en något annorlunda uppfattning om dessa »unga» riksdagsmäns ställning i denna fråga, en uppfattning, som jag förmodar herr Räf finner fullkomligt vansinnig. Jag tror nämligen, att det att dessa vågat gå med på en förutsättningslös och allsidig utredning beror därpå, att de icke befunnit sig så länge i herr Räfs skola, att de förlorat förmågan att tänka själva. De hava gått fram med en egen uppfattning och vågat stå för vad de finna vara billigt och rätt i detta fall.

Det har under debatten från alla möjliga håll — alla håll, skulle jag vilja säga, utom möjligen herrar Olsson i Berg och Isaksson — ansetts, att den religions- och kristendomsundervisning vi hava icke är bra utan bör i varje fall ändras. Det har man sagt, men aldrig vid ett enda tillfälle har man talat om, vad som skulle göras för att få ett bättre tillstånd. Herr Welin står upp som domare och faller dom över den ena motionen efter den andra, men han kan icke på någon punkt säga, att så och så vill han ha det. Visserligen säger han, att han hör till de personer, som anse, att det icke är bra som det är, men han säger icke, att så och så bör undervisningen läggas i stället. Andra söka komma undan med undskyllan såsom t. ex. herrar Moberger och Bengtsson i Norup, som komma med den förestående reformeringen av normalplanen för folkskolan. Det är ju en sak, som egentligen icke hör hit. Man kommer fram med dessa saker för att skjuta undan hela spörsmålet. Är det nu icke på det sättet, att dessa försök att komma ifrån hela frågan och detta att man säger, att allt icke är bra som det är, men ändå icke kommer med någonting nytt, är det icke ett bevis på att man *icke vill* komma någon väg? Är det icke ett bevis på att man är reaktionär och vill stå kvar i det förgångna. Eller är det kanske ett bevis på att dessa, som göra sig till tolk för denna uppfattningen, icke anse, att deras uppfattning har så mycken livskraft, att den kan gå igenom en förutsättningslös utredning? När herr Lindman säger, att en undervisning om religionen är omöjlig, då vet herr Lindman icke det, men han tror det. Men han har förmodligen icke den uppfattningen, att denna tro är så riktig, att den även i en förutsättningslös utredning skall stå sig.

När man säger, att den utredning utskottet begär icke är för-

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.
(Forts.)

utsättningslös, då vill jag bara peka på, huru utskottet i motivationen staplar upp det ena problemet efter det andra och visar, vilka frågor som skola utredas, och där kommer man fram med den konfessionella och den konfessionslösa undervisningen o. s. v.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Kjellberg: Herr talman! Herr Lindman fäste uppmärksamheten vid oklarheten vid en punkt i min framställning på förmiddagen, som jag nu vill söka klarlägga. Det gällde, varför det förelåg en sådan skarp konflikt mellan den nu förekommande religionsundervisningen och en djupare moraluppfattning. Jag skall försöka klargöra det med några ord.

I mitt anförande på förmiddagen höll jag före, att det icke är de intellektuella motsägelserna, som äro de mest ödesdigra inom religionsundervisningen, utan det är de moraliska. Jag har genom min verksamhet icke minst bland arbetarungdomen, där jag påträffat ett oerhört starkt intresse för etiska spörsmål, funnit detta, och jag har även hört präster, som arbeta bland arbetarungdomen, säga, att det bland den ungdomen resoneras som så, att när de komma till mogna år och finna, att de intellektuella sanningarna, som framställts för dem såsom absoluta sanningar, sedermera icke höllo provet, då har alltihop ramlat. Det är det, som enligt min mening är det ödesdigra med den konfessionella undervisningen. Man skiljer icke mellan huvudsak och bisak. Allt är lika sant. Det intellektuella värdet av en berättelse, ett påstående, ett faktum är lika viktigt som det vi kalla etiskt andliga värden. Häremellan har ungdomen icke fått lära sig att skilja, utan när det oväsentliga ramlar, så ramlar alltihop.

Då herr Lindman som slutord i sitt anförande framhöll såsom nödvändigt, att den moraliska uppfostran får stöd av religionen, så vill jag framhålla, att ingen av motionärerna eller av utskottets ledamöter ställt sig mot en sådan uppfattning; och för egen del förklarade jag på förmiddagen, att jag icke kunnat fundera ut någon väg till etisk fostran i skolorna utan just i samband med religionsundervisningen. Det är således endast på den punkten vi härvidlag skilja oss åt, herr Lindman och jag, nämligen att jag håller på, att religionsundervisningen skall göras så mycket som möjligt konfessionslös just för att få bort dessa ständiga konflikter, som ligga däri, att lärare både på högre och lägre stadier påpeka, att allt är sant och allt lika viktigt, vare sig det är fråga om en detalj i en berättelse eller en den mest betydelsefulla moraliska sanning.

Då man sedan säger, att religionsundervisningen icke kan göras så objektiv, att den blir fullständigt konfessionslös, så är jag den förste att erkänna detta. Det är givet, att lärarens personlighet måste komma fram i religionsundervisningen, men då herr Lindman anmärkte på, att undervisning i religionens historia icke blir någon undervisning i det som rör livet, så vill jag säga, vad jag också framhöll på förmiddagen, att religionshistoria blir en undervisning

om religiösa och etiska personligheter och att det säkraste sättet att gripa barnen och ungdomen är att framställa bilder ur livet just genom personligheter. Och då framhöll jag, att kristendomens centrala gestalt måste bli det centrala i denna undervisningen.

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.
(Forts.)

Jag vet icke, att någon av utskottsledamöterna eller motionärerna talat emot den oförvanskade kristendomen, men däremot får jag säga, att både herr Lindman och herr Räf sammanblandade kristendomen med religionen i allmänhet och med statskyrkokännelsen. Det finnes många olika slag av kristendom, och kanske finns inom denna kammare lika många slag av kristendom som det finns kristna. Men säkert är, att när barnen se alla de strider, som pågått och fortsätts i alla tider, så komma barnen under nuvarande förhållanden att ständigt göra frågor till läraren. Därom vittnar en så framstående och djupt religiös pedagogs yttrande som lektor Leonard Wærns, vilket jag anfört i motionen. Han har i en annan skrift talat om, huru pinsamma för honom de ungas frågor varit, just föranledda av den av många beprisade konfessionella undervisningen. Enligt min uppfattning är det så, att den ursprungliga kristendomen — och jag menar då sådan som den framhålles i de tre första evangelierna — av teologerna så förvanskats, att de därigenom undergrävt religionen både hos unga och hos gamla. Jag vill framhålla, att redan i logosläran och i den Paulinska utvecklingen av kristendomen och sedan hela vägen igenom ha teologien förvanskats och dolt och grumlat det, som borde varit klart och rent som vatten. Så är det med den s. k. kristendomen. Jag säger den s. k., ty jag har hört flera av herrarna, som använt detta ord i olika bemärkelser.

Jag har i dag skilt på Kristi etik, den av honom i de tre första evangelierna uttalade, å ena sidan och de olika statskyrkornas, enkannerligen den svenskas å andra sidan, vilket är någonting helt annat. Jag vill dock beträffande den ursprungliga kristendomen fästa uppmärksamheten på, att en sådan kristen filosof som Vitalis Norström och många med honom ha framhållit den världsfrånvärdhet och den apati inför samhälleliga ting, som utmärker just Kristi egen etik. När därför den i dag citerade teologen Herrman i Marburg påstår, att en kristen måste bejaka staten, så innebär det något raka motsatsen till den uppfattning man finner hos Vitalis Norström i denna fråga.

Nu måste vi erkänna de oerhörda svårigheterna inom undervisningen på detta område, föranledda bl. a. därav — som jag redan framhållit i motionen — att religionen till skillnad från andra läroämnen till största delen ligger utanför intellektets område. Religionen måste vara mer än en förståndssak, den måste vara en upplevelse. Barn behöva auktoriteter, och man kan icke överlämna åt barn att välja ur mängden av åskådningssätt och uppfattningar. Men liksom man i all skolundervisning numera går över från iproppande av kunskaper till det, som i modern mening kallas arbetsskolor — jag tänker då t. ex. på de ungdomsskolor, som vi i dag beslutat

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.
(Forts.)

om — så kan man också låta barnen vandra genom diktens och historiens värld och där låta dem möta personligheterna på sådant sätt, att de själva erfara det etiska och det religiösa och att detta för barnen blir en upplevelse.

Men när herrarna tala om nutidslivet och kristendomen, så vill jag göra en enda fråga. När de av herrarna, som representera det praktiska näringslivet, möjligen nödgas — som jag hört personer i den ställningen göra — försvara kristendomen sådan som den präglar vårt näringsliv, så vill jag i det sammanhanget tillåta mig ett tankeexperiment: om någon av herrarna sitter som ordförande i en bank eller bolagsstyrelse, då en för delägarna eller andra högst allvarlig fråga skall avgöras, och om det visar sig, att hälften av de närvarande ha en mening och den andra hälften den motsatta, så att ordföranden måste skilja mellan de olika meningarna genom att uttala sin egen uppfattning, skulle han då våga säga: mina herrar, ni stå här lika många på var sida, och det tillkommer mig att lösa problemet; låt mig fråga: huru skulle Kristus ha gjort i ett fall som detta? Är det någon av er, mina herrar, som i dag framställt sig såsom kristen, som någon enda gång i det praktiska livet skulle våga detta? Jag har haft anledning och mycket stor anledning att vid ett mycket viktigt tillfälle påpeka denna frågeställning för den, som lett förhandlingarna vid ett visst tillfälle, och jag tillade, att Kristus varit allt för världsfrånvärd för att alls vilja yttra sig i den förevarande frågan, för så vitt hans personlighet är framställd i evangelierna.

Det går icke att komma och säga här, att kristendomen och socialism stå emot varandra, som herr Räf gör. Jag kan citera ett uttryck av ärkebiskop Anton Niklas Sundberg vid 1891 års prästmöte i Uppsala, och jag sätter framlidne ärkebiskop Sundbergs omdöme något högre än herr Räfs. Han säger där, att Kristus var »om icke den förste så ojämförligt den störste socialisten». Så var det, herr Räf, med kristendomen och socialismen när ärkebiskop Sundberg uttalade sig.

Herr Räf gav mig en komplimang, om det nu var meningen eller om det skedde av misstag, då han sade, att jag var densamme nu som 1911. Jag beklagar, om jag icke har utvecklat mig sedan dess, men det har ju icke heller herr Räf gjort, och jag får uppriktigt säga, att jag icke hade väntat det heller. Situationen i denna fråga, när jag i år kommer tillbaka med min motion, har emellertid så tillvida ändrat sig, att jag den gången stod som ensam motionär i kammaren och att av utskottets ledamöter endast en reservant stod på min sida, samt att min motion i voteringsrunden endast fick 48 röster. Och jag tror bestämt, att utskottet får något flera röster i dag. Herr Räf hade på den tiden mycket framstående män här i kammaren, som stodo stödjande invid hans sida. Jag vill nämna bland andra professor Thyren, och jag glädde mig många gånger i mitt sinne, när jag tänkte på, vilken härlig ställning det partiet hade, där herr Räf var den religiöse och herr Thyren den sedlige ledaren.

Ty det vagar jag påstå — trots herr Lindmans obestridda ställning inom partiet — att när det är fråga om religiösa och kyrkliga frågor här, så har herr Räf, sedan lektor Waldenström lämnade riksdagen, varit den *oemotsagde* ledaren av den kristna högern i denna kammare. Jag har aldrig hört någon kristen högerman uppträda här i kammaren för att i någon punkt desavouera herr Räf. Herr Räf kan glädja sig åt att vara ledaren på detta område, och jag vet icke, vem jag skall lyckönska mest härtill, herr Räf eller hans anhängare.

*Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.*

(Forts.)

Herr Räf talade om, att, om kyrkan misslyckats i sin kristna etiska uppfostran, så kan det bero på, att folk icke gått i kyrkan. Herr Räf vet dock mycket väl, att vi haft tvångskyrkogång ganska ordentligt genomförd på sin tid. Vi kunna läsa om, huru det gick till på 1600-talet, då det var plikt på att försomma den kyrkliga gudstjänsten: ingen fick vara därifrån utan för sjukdom eller av annat giltigt skäl. Och vi veta, att vår läroverksungdom långa tider varit tvingad att gå i kyrkan. Så det får jag säga herr Räf, att hans liknelse om folk, som icke gå till läkaren, och om dem, som icke gå i kyrkan, så tillvida är misslyckad, som kyrkan i århundraden haft makt att tvinga folk att gå dit. Herr Räf kan vara lugn för, att om den makten fanns kvar, skulle vi få känna av den allihop.

Herr Räf giver sig in på en hel del funderingar över att kriget är en tuktan och därför en fostran. Jag skall då nämna för herr Räf ett faktum, som är erkänt, nämligen det att när ett stort gissel, digerdöden eller böldpesten på 1300-talet gick över Europa, så vittna alla dåtida författare därom, att — under det många trodde, att nu kom Guds hemsökelse och nu skulle allt flera bli troende kristna — sedefördärvet och upplösandet av alla band och rättsbegrepp aldrig har varit så genomgripande som just på den tiden och på de platser, där digerdöden härjade. Bland dem, som upplevat och skildrat de dåtida händelserna var Petrarca, vars skrifter vittna både om pesten och om den moraliska upplösningen. Det har sålunda icke förhållit sig så, som herr Räf tror, att de fruktanvärda hemsökelserna, krig och pest, omvänt och förbättrat människorna.

Herr Räf har väl också såsom banérförare för kristen tro här i kammaren, kan jag tro, i sin kärlek till katekesen möjligen kommit att häromdagen, när det gällde en fråga, som jag betraktar som en rättfärdighetsfråga, nämligen frågan om den kvinnliga rösträtten, erinra sig, utan att nämna något därom, den uppfattning av kvinnan, som framgår utav följande ord: »Du skall icke begära din nästas hustru, ej heller hans tjänare eller hans tjänarinna, ej heller hans ox, ej heller hans åsna, ej heller något, vad honom tillhör.» Denna uppfattning i tionde budet om kvinnans ställning, den är väl dock något annorlunda än vår nutida uppfattning om henne. Sönerna skola väl dock i denna tid få en annan uppfattning om sin mor än den, som kommer fram här, nämligen att hon i likhet med tjänarna skall räknas ihop med oxen och åsnan. Men till katekesen hör också hustavlån, som är avsedd att läsas i hemmen. Där står det också något om kvinnorna: »Männen äro pliktiga att älska sina hustrur såsom sina

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.
(Forts.)

kroppar. Den som älskar sin hustru han älskar sig själv, ty ingen har någonsin hatat *sitt kött*, utan han ärar och omhuldar det, såsom ock Kristus församlingen.» Denna uppfattning om kvinnan och om mannens kärlek till henne är väl inte precis den uppfattning, ens från kristlig synpunkt, som vi i våra dagar ha. Men när jag ser herr Räf träda fram här i kammaren på samma sätt nu som under de föregående perioder, då jag hade äran tillhöra kammaren, får jag säga, att jag verkligen inte väntar den religiösa renässansen från det hållet, trots att herr Räf tillhör det politiska parti, från vilket den religiösa renässansen en gång förebådades, och jag vill tillägga, att när herr Räf nyss talade om för oss vad kyrkan och kristendomen är, så satt jag en stund och tänkte: så synd det verkligen är, att inte en stor mängd av Sveriges folk får samlas omkring en sådan representant för kristen tro, för kristen bildning och för kristen kultur, ja, jag skulle vilja säga en sådan representant för religiös genialitet som herr Räf, ty då kanhända svenska folket kunde komma på rätta vägar. Var och en, som hör denne talare, måste ju gripas och säga sig: Här är mannen, som skall göra det. Och, jag upprepar nu vad jag tänkte 1911, när en grupp av troende kristna inom denna kammare hylla honom såsom sin ledare genom att aldrig säga emot honom, så kan jag icke låta bli att undra, hur det står till inom den gruppen. Och trots att jag vidhåller, såsom jag sade på förmiddagen, hänsynsfullhet emot andras religiösa uppfattning, så behöver jag icke tolerera vad som helst ifråga om uppträdande emot oliktankande.

Sedan jag talade om de ideella värdena i förmiddags, har jag kommit att tänka på en bok, skriven av en riksdagsman, en bok, för vilken jag gör min stora honnör, nämligen herr Fabian Månssons bok »Rättfärdiggörelsen genom tron». Jag skattar denna bok högt först och främst därför, att det är underbart, att en politiker som han har kunnat skriva ett stort arbete utan att vidröra politiska frågor, men även därför att boken genom att visa hän på de religiösa folkrörelserna i Sverige, dessa i högsta grad ideella företeelser, är synnerligen lärorik för oss alla. Vi kunna emellertid läsa om dessa i sin början rent ideella folkrörelser icke bara i Fabian Månssons bok utan även på andra håll, och den som läser vidare om dessa olika folkströmningar inom Sveriges kyrkliga liv och utanför kyrkan, skall finna, att här har det mången gång gällt verkligt ideella ting och uteslutande ideella behov, där man gärna underkastade sig t. ex. att få gå många mil för att få höra en avhållen predikant, där det inte var frågan om de praktiska och om materiella vinster utan om andliga värden, där man knappast bekymrade sig om födan för dagen utan, som Fabian Månsson skildrar det, på de lediga stunderna helt gick upp i ständiga överläggningar om ideella frågor och om det som hör till religionen. Det ligger någonting i detta, som vår tid borde tänka på, och vi skulle ha gott allesammans av att läsa igenom Fabian Månssons arbete, ty det visar, att det finnes andliga värden, som kunna gripa människorna, och om de också mestadels taga sig

uttryck i religiösa och konfessionella former, så lå vi dock icke bestrida, att de även finnas utanför det konfessionellt-religiösa område.

Jag fällde tidigare i dag ett yttrande om makten och maktfilosofien, vilket jag vill minnas herr Räf hänfullt avpolletterade. Jag sade inte, att man icke skulle begagna sig av makt, utan jag sade, att makten icke får vara det högsta, den får icke gå före rätten. Det var vad jag yttrade. När vår tids historia en gång om några sekler skall skrivas, fruktar jag understundom, när jag tänker därpå, att den tid vi leva i kommer att betecknas såsom det ekonomiska barbariets, ty även inom det religiösa området märker man mängen gång betänkliga ekonomiska inflytelser på tänkesättet. Vår uppfostran i skolorna har varit och är fortfarande allt för mycket intellektualistisk, vi ha för mycket lagt an på teoretiska kunskaper, och inom såväl folkskolan som den högre undervisningen läses det för mycket i böcker, och det är alltför mycket och övervägande minnesaker som proppas i de unga. Detta oriktiga system har härskat även på religionsundervisningens område, även om det på senare tider blivit bättre i detta avseende.

Det var någon talare här, som nämnde, att statskyrkan visserligen icke alltid uppträtt som försvarare av statens handlingar. Jo, säger jag, som statskyrka har den gjort det, även om enskilda statskyrkopräster uppträtt annorlunda. Det låg fordomdags en vacker tanke i påvedömet, som skulle bli en kyrkotopp, som dominerade alla kristna stater, den tanken, att de andliga värdena skulle ligga över de speciellt nationella intressena och skyddas av katolska kyrkans internationella överhuvud; det var en vacker tanke, även om den icke kunde förverkligas. Men i de nuvarande statskyrkorna går inte detta, ty statskyrkan är till för statens skull, och den måste, även om enskilda präster taga avstånd, gilla allt vad staten förtar sig.

Jag hoppas med dessa ord, som jag nu yttrat här, ha lyckats åtminstone i någon mån klargöra ett par punkter som möjligen varit oklara i vad jag förut anförde.

Jag vill till sist blott framhålla, att jag i motionen uttalar en förhoppning om *obligatorisk* undervisning och att utskottet inte säger någonting om detta. Jag skall dock inte gå närmare in på detta, då jag antar, att även denna fråga kommer att bli föremål för den blivande utredningen.

Som slutord skulle jag, när det tyckes vara omöjligt för en del av herrarna att förstå de ideella och andliga värden, som ligga utanför kristendomens och religionens moral, vilja framställa en bild. Trots våra olika meningar på religiösa och ideella områden, skulle vi måhända i ett visst ögonblick kunna samlas i en brinnande önskan därom, att någonting gott skulle befordras ibland oss för vårt eget lands skull och att det upphöjda mål, som vi då enades om, skulle kunna främjas genom att vi möttes och sammankommo till, om jag så får säga en konfessionslös andaktsstund, inför ett konfessionslöst altare. Låt oss tänka, att detta vore rest *åt det högsta*, och att vi alla voro eniga därom, även om vi visste, att detta uttryck för många av de närvarande skulle innebära: *åt Den Högste*. Det är

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.
(Forts.)

Ang. religions-
undervisningen
i skolorna.
(Forts.)

nämligen så, att många människor, och flertalet, nöja sig inte med idéerna, utan vilja kläda dessa i gestalter och personligheter, och det är skillnaden mellan dem, som dyrka de högsta idéerna, det goda, sanna och sköna, rättfärdigheten och människokärleken, såsom idéer och äro övertygade om dessa idéers livskraft och oförgänglighet och kunna vara lyckliga därmed och låta denna tro befrukta deras liv, å ena sidan, och de övriga, som måste kläda dessa idéer i personliga gestalter, för att kunna komma i kontakt med dem och älska dem, å den andra sidan. Där går enligt min uppfattning huvudskillnaden mellan de båda oliktankande grupper, som trätt fram under debatten i dag.

Jag anser naturligtvis för min del, att denna skillnad icke på något sätt bör hindra den föreslagna utredningen, utan vidhåller jag, herr talman, mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag å såväl berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den av herr Hansson i Mora-Noret avgivna motionen; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen hava flertalets mening för sig. Votering begärdes emellertid, i anledning varav herr talmannen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o) angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anlogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej. har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna.

Omröstningen utföll med 89 ja mot 44 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 2.

Herr statsrådet *Palmstierna* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 410, angående uppförande i riksstaten för år 1919 under femte huvudtiteln av ordinarie anslag till navigations-skolorna m. m.;

nr 413, angående anvisande av anslag till förstärkning av ordinarie anslaget till navigationsskolorna för åren 1918 och 1919; och nr 414, angående tillfällig löneförbättring åt viss lärarpersonal vid sjökrigsskolan och navigationsskolorna.

Nämnda propositioner bordlades.

§ 3.

Vidare upptogs till behandling andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avskaffande av biskops och konsistoriums överinseende över de allmänna läroverken och statens folkskoleseminarier. Ang. upphörande av biskops eforusställning m. m.

I anledning av en inom andra kammaren av herr *Björck m. fl.* väckt motion, nr 266, hemställde kammarens första tillfälliga utskott, till vars förberedande behandling ifrågavarande motion hänvisats, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådan ändring i nu gällande bestämmelser, att biskops och konsistoriums överinseende över de allmänna läroverken och statens folkskoleseminarier avskaffades.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Welin, Bergström* i Högsön och *Månsson* i Backa.

Utskottets hemställan upplästes, varefter

Herr *Welin* yttrade: Herr talman! Jag nödgas i denna sena timme säga några ord med anledning därav, att jag är reservant i denna fråga. Jag skall emellertid försöka att fatta mig mycket kort.

Herr *Björck m. fl.* har väckt en motion, vari hemställes, »att Kungl. Maj:t ville — eventuellt och i den mån riksdagens medverkan därtill erfordras — efter inhämtande av riksdagens beslut vidtaga sådan ändring i nu gällande stadga för de allmänna läroverken och för statens folkskoleseminarier, att biskops och konsistoriums överinseende över nämnda undervisningsanstalter avskaffas.

Utskottet, som haft ärendet under behandling, har infortrat utlåtanden från två myndigheter, nämligen läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen. Båda myndigheterna ha på det bestämdaste avstyrkt. Läroverksöverstyrelsen hänvisar dels till att en del av de ärenden, som ligga under biskops och konsistoriums handläggning, äro föremål för utredning, och dels till att en del ärenden äro sådana, att det ligger i sakens natur, att särskilt domkapitlen skola hava hand om dem, t. ex. vissa ekonomiska ärenden, frågor om stipendier, testamenten, donationer och dylikt. Dessa ärenden kunna icke undragas domkapitlen och i viss mån ej heller biskoparna. Något annorlunda ställer det sig med de skyldighe-

Ang. upphö-
rande av
biskops eforus-
ställning m. m.
(Forts.)

ter, som tillkomma biskopen som eforus. Läroverksöverstyrelsen framhåller, att själva institutionen är bestämd i kyrkolagen. Följaktligen kan icke genom beslut enbart genom konung och riksdag ändring ske i dess funktion. Därtill fordras även kyrkomötets bifall. Det kan således endast bli fråga om en begränsning av biskops uppdrag som eforus, men i det fallet önskar läroverksöverstyrelsen ingen ändring, ty om biskopen skulle frånträda sin befattning som eforus, så borde någon annan träda i stället, och läroverksöverstyrelsen kan icke finna, »att vare sig ärendenas större centralisation eller deras fördelning på två olika, i viss mån varandra korsande lokala myndigheter skulle innebära någon vinst för läroverkens arbete.» Till sist säger läroverksöverstyrelsen, att om frågan skulle tagas upp i hela sin vidd, är det möjligt, att en del ärenden, som tillkommer eforus, skulle bli honom undandragna, men läroverksöverstyrelsen kan icke finna, att i detta skulle ligga någon vinst. Överstyrelsen håller fast mera före, »att en lokal myndighet med i huvudsak eforus' ställning är befrämjande för läroverkens sunda utveckling och att det då är bättre att fasthålla vid en redan förefintlig, i huvudsak väl fungerande institution än att skapa en ny utan den fasthet, traditionen ger, och med även i övrigt ovissa förutsättningar för fyllandet av sin uppgift».

Folkskolöverstyrelsen avstyrker också dels på grund av att bestämmelserna rörande seminarierna äro ganska nya — de utfärdades den 3 juli 1914 — och dels därför att folkskolorna äro ställda under biskop och domkapitel, och följaktligen bör också den skolform, som står dessa nära, nämligen seminarierna, lyda under biskop och domkapitel. Till sist säger folkskolöverstyrelsen, att för närvarande arbetar en kommitté, som har till uppgift att avgiva förslag ifråga om de kyrkliga konsistoriernas omorganisation, och då måste även denna fråga komma upp. Då således frågan i viss mån ligger under utredning, d. v. s. för såvitt den angår seminarierna,, avstyrker folkskolöverstyrelsen förslaget beträffande seminarierna.

Sälunda ha bägge överstyrelserna på det bestämdaste avstyrkt, och det är egendomligt, att då utskottet inhämtat yttrande av två sådana myndigheter, detsamma icke tager någon som helst hänsyn till vad de sagt.

Då jag finner, att de skäl, som äro anförda av båda överstyrelserna äro synnerligen bärande, ber jag för min del, herr talman, att få avstyrka bifall till utskottets förslag.

Härpå anförde

Herr Engberg: Endast ett par ord! Hänvisande till vad denna kammare uttalade 1910 och vad den uttalade 1913 och hänvisande till den motivering för prokansleriatets omvandling, som gavs här från utskottsmajoritetens sida vid den frågans behandling under innevarande års riksdag, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr tal-
mannen givit propositioner å de därunder förekomna yrkandena,
blev utskottets hemställan av kammaren bifallen; och skulle, jäm-
likt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet
delgivas första kammaren.

Ang. upphö-
rande av
biskops eforus-
ställning m. m.
(Forts.)

§ 4.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 2 innevarande
maj förda protokollen.

§ 5.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herrar *Norman* och *Magnusson* i Skövde:

nr 432, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 313, angående åtgärder för utjämning av sjukvårdskostnaderna å landsbygden; och

nr 433, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 312, med förslag till ändringar i gällande provinsialläkartaxa; samt

herr *Ingvarson*:

nr 434, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 362, angående tillfällig löneförbättring åt viss personal vid marinen; och

nr 435, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 361, angående tillfällig löneförbättring åt viss personal vid armén.

Dessa motioner blevo på begäran bordlagda.

§ 6.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ålderstillägg åt vaktmästaren vid länsstyrelsen i Uppsala län R. S. Fredriksson;

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för tjänstemännen i första lönegraden hos pensionsstyrelsen S. E. Fägersten, H. F. C:son Gyller och P. Bratt att för åtnjutande av löneförhöjning genom ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring inom styrelsen;

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av ytterligare medel under år 1918 för vidtagande av åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet;

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till täckande av de för Sveriges hantverksorganisation i dess egenskap av förmedlare av utlåningen från fonden för befrämjande

av hantverk och därmed jämförlig mindre industri uppkommande förvaltningskostnader för åren 1918—1922 ävensom av andra utav låneförmedlingsverksamheten härflytande direkta utgifter för hantverksorganisationen under nämnda år;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för kapitalökning å statens järnvägslånefond;

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen om tilläggsstat till riksstaten för år 1918 gjorda framställning om ökning av lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby;

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för vissa tjänstemän vid statens järnvägar att för åtnjutande av arvodesförhöjning tillgodoräkna sig tiden för sin tjänstgöring såsom ordinarie tjänstemän under år 1916 såsom helt år;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för linjeförmannen vid telegrafverket J. A. Norrströms stärbhus att ersätta visst förkommet belopp m. m.; och

nr 192, angående sättet för täckande av det för beredande av rörelsekapital för bränslekommissionen under år 1918 beviljade anslag; samt

från riksdagens kansli:

nr 198, angående viss ändring i fråga om sättet för uppbörden av skattefrälseränta.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m. ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 108, i anledning av väckt motion om höjning av rederilånefonden;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1918 för täckande av vissa förskottsvis utgivna medel;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående uppförande av nya sjukhus för Västernorrlands regemente och Norrlands trängkår samt för Göta artilleriregemente m. m.;

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat för år 1918 under fjärde huvudtiteln för uppförande av nya sjukhus för Västernorrlands regemente och Norrlands trängkår samt för Göta artilleriregemente m. m.;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av behållningar å vissa extra anslag för utförande av ändringsarbeten å undervattensbåtar;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående yt-

terligare anslag å tilläggsstat för år 1918 till anskaffning av en motorpråm för Karlskrona fästning;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om anvisande av medel till beredande av tvångsuppfostran åt minderåriga kvinnliga förbrytare;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i statsverkspropositionen under punkt 47 av sjunde huvudtiteln gjorda framställning angående statsunderstöd åt synnerligt skattetyngda landskommuner jämte i ämnet väckta motioner, dels ock proposition angående undantag från gällande föreskrifter om statsunderstöd åt dylika kommuner;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av extra statsbidrag för år 1918 åt registrerade sjukkassor;

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning av vissa, av statsmedel utgående livräntor jämte i ämnet väckt motion;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för vissa ombyggnads- och inredningsarbeten inom Västerås slott;

nr 119, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående anvisande av bidrag till svenska stadsförbundets verksamhet; och

nr 120, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående understöd åt småbrukskolonien Emaus i Norrtälje jämte i ämnet väckta motioner;

sammansatta stats- och lagutskottets nr 2 utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall; och

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestidande av statens bidrag till fiskares försäkring;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående visst undantag från tillämpningen av stadgandena i 23 och 31 §§ i förordningen de 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maldrycker; och

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad bestämmelse angående tiden för ikraftträdandet av vissa delar av förordningen den 14 juni 1917 om ändrad lydelse av 3, 13, 23 och 31 §§ i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maldrycker;

lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 49 § i strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 38 § i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes den 23 oktober 1914;

nr 55, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om lagutskottets utlåtande nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående handel med vissa begagnade föremål m. m.;

nr 56, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om statsdepartementen, dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 57, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i värnplikslagen dels ock i anledning därav väckt motion;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tilläggsbidrag till vissa innehavare av odlingslägenheter och skogstorp å kronomark i de sex nordligaste länen; och

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tilläggsbidrag till innehavare av nybyggeslägenheter inom Alträskes nybyggesområde i Norrbottens län m. m.;

andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fattigvård m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av § 12 i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrivning m. m.;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 6 i lagen den 29 maj 1896 angående blindundervisningen m. m.;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta m. m.; och

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande av statsinspektion över fattigvården m. m.

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning rörande livsmedelsproduktionens allmänna läggning m. m.; och

nr 14, i anledning av dels i andra kammaren väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående statens medverkan till befrämjande av äktenskapsbildningen dels första kammarens beslut rörande inom denna kammare väckt motion angående samma ärende;

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av herr Lovéns motion, nr 167, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående skärpning av kompetensfordringarna vid såväl statens som enskilda järnvägar m. m.; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående

ende beredande efter krigets slut av fri tillgång till »bunkers» för svenska fartyg i oceantrafik.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr		under	6 dagar fr. o. m. den	9 maj,	
	<i>Jungnell</i>				
»	<i>Ericsson</i> i Arboga	6	»	»	10 »
»	<i>Jeppsson</i>	6	»	»	9 »
»	<i>Sundberg</i>	5	»	»	10 »
»	<i>Sandberg</i>	4	»	»	10 »
»	<i>Ödström</i>	4	»	»	10 »
»	<i>Nilsson</i> i Tånga	5	»	»	9 »
»	<i>Mossberg</i>	9	»	»	11 »
»	<i>Runefors</i>	4	»	»	10 »
»	<i>Pettersson</i> i Bjälbo	8	»	»	11 »
»	<i>Siögren</i>	8	»	»	11 »
»	<i>Öberg</i>	14	»	»	9 »
»	<i>Helger</i>	3	»	»	9 » och
»	<i>Lundström</i>	6	»	»	13 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 10,17 e. m.

In fidem
Per Cronvall.